

Spotlight

Vaktechnisch bulletin van PwC
Accountants
Jaargang 29 – 2022 uitgave 2

Woord vooraf

De accountant: zwart-wit of
kleurrijk?

Column

Het gras bij de burens is soms
echt groener

Verslaggeving

Optie 3: toepassing in de
enkelvoudige jaarrekening nader
uitgelegd

Ethiek en dilemma's

Dilemma's in de accountancy

Belastingen

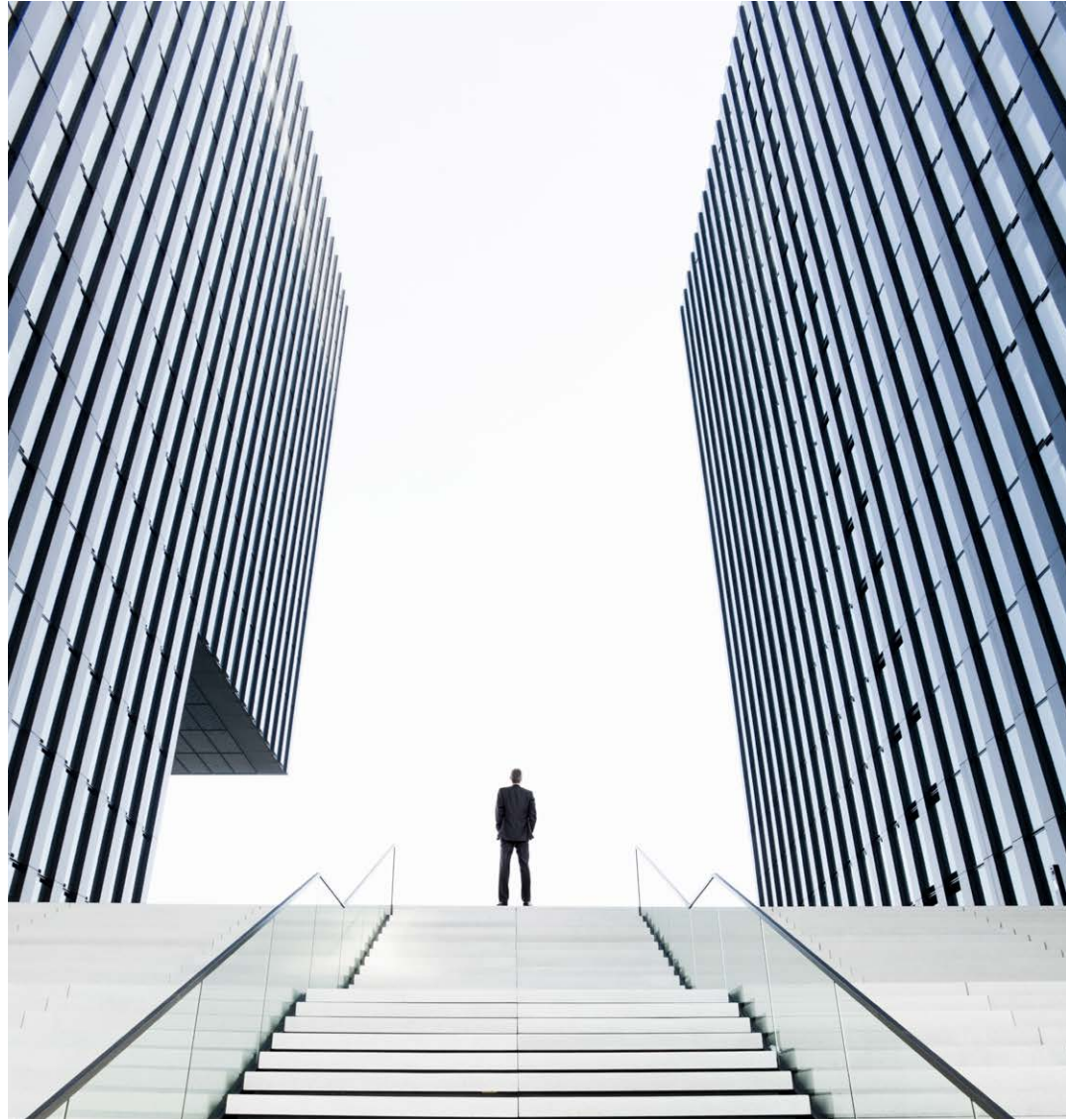
DAC7: automatische
uitwisseling van informatie voor
digitale platforms

ESG-ontwikkelingen

ESG in juridische due diligence
en M&A

Digital

De accountant van de toekomst

Dilemma's in de accountancy

Pagina 15

Bij PwC willen we een bijdrage leveren aan het vertrouwen in de maatschappij en het oplossen van belangrijke problemen. Wij zijn een netwerk van firma's in 158 landen met meer dan 250.000 mensen. Bij PwC in Nederland werken ruim 5.000 mensen met elkaar samen. Wij zien het als onze taak om kwaliteit te leveren op het gebied van assurance-, belasting- en adviesdiensten. Vertel ons wat voor u belangrijk is. Meer informatie over ons vindt u op www.pwc.nl.

PwC verwijst naar de Nederlandse firma en kan soms naar het PwC-netwerk verwijzen. Elke aangesloten firma is een afzonderlijke juridische entiteit. Kijk op www.pwc.com/structure voor meer informatie.

De accountant: zwart-wit of kleurrijk?

Voor u ligt de nieuwe editie van Spotlight. Een mooi blad voor accountants en andere financeprofessionals waar ik al meerdere jaren aan heb meegewerkt als redacteur van de rubriek Verslaggeving, en nu als hoofdredacteur.

U bent gewend vooral vaktechnische informatie te lezen in Spotlight, en dat zal ook ons uitgangspunt blijven. Meer dan genoeg ontwikkelingen op dit gebied.

Voor wie niet in de accountancy werkzaam is, is ons werk vrij overzichtelijk: gewoon de cijfertjes controleren. Als die kloppen, zet je een handtekening. Kloppen ze niet, dan moeten ze worden aangepast. Heel zwart-wit.

In werkelijkheid gaat de rol van de accountant veel verder dan het controleren van de cijfers en toelichtingen in de jaarverslaggeving. Dat blijkt ook uit de diverse rubrieken en onderwerpen die wij elke editie in Spotlight hebben. Organisaties zijn tegenwoordig vaak complexer dan voorheen. De accountant beoordeelt in dat geval ook de processen en IT-systemen waarmee de cijfers tot stand komen, houdt interviews met mensen in de gecontroleerde organisatie, zet voor de controle allerlei innovatieve oplossingen in, maakt gebruik van data-analyse en beoordeelt de kwaliteit van de soft controls in een organisatie, om maar eens een paar zaken te noemen. En dan moet het belangrijkste nog komen: bij al deze werkzaamheden maakt de accountant diverse beoordelingen en afwegingen. Afhankelijk van de uitkomsten verstrekt een accountant een goedkeurende verklaring of niet. Bij een niet-goedkeurende verklaring vermeldt de accountant in de controleverklaring waarom de jaarverslaggeving niet is goedgekeurd.

De beoordelingen en afwegingen die de accountant maakt zijn regelmatig niet zwart-wit en daarmee kent ons mooie vak eindeloos veel tinten grijs. De regelgeving waarmee de accountant werkt, biedt nu eenmaal niet voor alles een pasklaar antwoord. Het is een gegeven dat niet alles in regels is te vangen. Daarvoor is de praktijk te weerbarstig.

En ging 'resultaat' voorheen vooral over 'rode' of 'zwarte' cijfers, tegenwoordig zijn stakeholders meer en meer geïnteresseerd in de maatschappelijke waarde van een onderneming. Duurzaam rapporteren is de toekomst: groene cijfers. Europa heeft dit als hoge prioriteit op de agenda en zal binnenkort gedetailleerde Europese regelgeving voor duurzaamheidsverslaggeving voorschrijven. Dan zullen in Nederland meer dan duizend ondernemingen verplicht zijn zich ook over niet-financiële duurzaamheidsinformatie te verantwoorden in hun jaarverslaggeving. Het zijn heel vergaande eisen. Diverse

accountants worden hier op dit moment voor opgeleid. Veel ondernemers onderschatten deze ontwikkeling momenteel nog.

Steeds meer beleggers, investeerders en banken vragen om duurzaamheidsinformatie in de jaarverslaggeving. Het liefst met enige mate van zekerheid via door een deskundige uitgevoerde beoordelingen. Daardoor zal het bereik van deze nieuwe Europese regelgeving veel groter zijn dan die ruim duizend ondernemingen.

In dit zich voortdurend ontwikkelende speelveld komt de accountant regelmatig voor dilemma's te staan. Dit speelt veel vaker dan men verwacht. Misschien komt dit doordat dit lang niet altijd zichtbaar is.

Als accountants houden we ons aan de bestaande wet- en regelgeving. Maar wat als ondernemingen en accountants nog weinig ervaring hebben met de toepassing van nieuwe regels? Of wat als die regels niet eenduidig zijn? Of wat als de maatschappelijke opvattingen over een onderwerp niet meer aansluiten met de wet? Of wat als het volgens de regels wel klopt, maar het niet goed voelt? In zulke gevallen komt een accountant voor een dilemma te staan en kan hij of zij worden gedwongen te kiezen tussen – bijvoorbeeld – twee even onaantrekkelijke alternatieven. Hoe weegt de accountant dan af wat de minst slechte is van de twee? Een dilemma is nu eenmaal niet oplosbaar met logisch (zwart-wit) redeneren. Want dan zou het geen dilemma zijn.

Bij dit soort dilemma's moeten accountants varen op hun morele kompas, de principes van de gedrags- en beroepsregels voor accountants toepassen, het issue bespreken met een diverse groep van collega's en experts, en het bekijken vanuit het perspectief van de verschillende belangen, inclusief het maatschappelijk belang. Met als uitkomst een deugdelijke onderbouwing voor de uiteindelijke (onaantrekkelijke) keuze.

Om meer inzicht te verschaffen in de dilemma's waar accountants en andere professionals binnen PwC regelmatig voor staan en hoe zij hiermee omgaan, introduceren wij in deze editie een nieuwe rubriek 'Ethiek en dilemma's'. In het eerste artikel nemen we u mee in een aantal van onze 'accountantsdilemma's', om ook deze kant van het werk van onze professionals voor het voetlicht te brengen. En het zou zomaar kunnen dat dit u meer inzicht geeft in de accountant als mens en dat u ontdekt dat het mooie accountantsvak nóg kleurrijker is dan u tot nu toe dacht!

Inge Oudhuis
Senior director Accounting & Reporting
Vaktechnisch Bureau (National Office)

Inhoud

- 3 Woord vooraf – De accountant: zwart-wit of kleurrijk?**
Voor wie niet in de accountancy werkzaam is, is ons werk vrij overzichtelijk: gewoon de cijfertjes controleren. Als die kloppen, zet je een handtekening. Kloppen ze niet, dan moeten ze worden aangepast. Heel zwart-wit. De praktijk is echter weerbarstiger. *Inge Oudhuis*
- 5 Column – Het gras bij de burens is soms echt groener**
De mogelijkheden van digitalisering zijn ongekend. Digitalisering voedt nieuwe waardeproposities, die vaak afwijken van de traditionele proposities in een industrie of sector. Dit noemen we ‘industrieconvergentie’. Wat is de maatschappelijke waarde van deze convergentie, draagt het iets bij aan de nationale koek? *Jan Willem Velthuisen*
- 7 Verslaggeving – Optie 3: toepassing in de enkelvoudige jaarrekening nader uitgelegd**
‘Optie 3’ maakt het mogelijk om verschillen tussen het geconsolideerde eigen vermogen en resultaat (op basis van IFRS) en die in de enkelvoudige jaarrekening te vermijden. Het juist toepassen van deze optie blijkt in de praktijk echter lastig. In dit artikel leest u wat optie 3 inhoudt en hoe u deze toepast. *Maarten Hartman*
- 15 Ethiek en dilemma’s – Dilemma’s in de accountancy**
Accountants komen er al aan het begin van hun carrière achter dat de praktijk niet altijd zo duidelijk is als ze tijdens hun opleiding hebben geleerd. Welke dilemma’s kunnen accountants tegenkomen en hoe gaan ze daarmee om? *Victor Valckx en Charlie Groen*
- 19 Belastingen – DAC7: automatische uitwisseling van informatie voor digitale platforms**
Vanaf 2023 krijgen digitale platforms te maken met DAC7, een nieuwe wetgeving die bedoeld is om belastingdiensten inzicht te geven in de verkoopopbrengsten van gebruikers van deze platforms. DAC7 leidt tot extra verplichtingen, dus doen digitale platforms er goed aan nu al actie te ondernemen. *Gerdien Gunnink, Jasper van Schijndel en Caroline Menu*
- 23 ESG-ontwikkelingen – ESG in juridische due diligence en M&A**
ESG (Environmental, Social and Governance) speelt een belangrijke rol bij fusies en overnames. ESG-onderwerpen hebben daarom ook hun weg gevonden in de juridische due diligence en zijn terug te zien in de beschermingsmechanismen in de transactiedocumentatie. *Marieke de Wal, Tanja Reuver en Justine Sliwinski*
- 29 Digital – De accountant van de toekomst**
Technologische ontwikkelingen veroorzaken grote veranderingen in het accountantsberoep. Hoe ziet de controle er in de toekomst uit, en maakt technologie accountants straks overbodig? *Trang Tran en Rico Temmink*
- 33 PwC-publicaties**
- 34 Eerder verschenen Spotlight-artikelen**

Het gras bij de buren is soms echt groener

De mogelijkheden van digitalisering zijn ongekend. Digitalisering voedt nieuwe waardeproposities, die vaak afwijken van de traditionele proposities in een industrie of sector. Dit noemen we 'industrieconvergentie': bedrijven die snel hun intrede doen in eerder niet-gerelateerde industrieën om brancheoverschrijdende synergieën te benutten.

Ongetwijfeld valt er mooi geld te verdienen als je succesvol op een slimme manier een andere industrie op haar kop zet. Het gras is elders immers altijd groener. Maar hebben we er maatschappelijk ook iets aan? Draagt industrieconvergentie echt bij aan de nationale koek? Leidt disruptie tot meer of minder banen? Houdt het verantwoordelijkheidsbesef van de jonge winnaars gelijke tred met hun aanzwellende omvang?

Industrieconvergentie is van alle tijden. In elke strategie-cursus worden heroïsche voorbeelden als IBM of GE genoemd. Die bedrijven hebben zich opnieuw uitgevonden in heel andere sectoren. Dit zijn succesvoorbeelden van ondernemingen die merkten dat het product dat hen groot had gemaakt door achtervolgers inmiddels beter of goedkoper kon worden gemaakt.

Om hun hachje te redden zijn zij zich gaan toeleggen op iets aanpalends. Van grote mainframes naar personal computers. En toen van personal computers naar software. En vervolgens van software naar clouddiensten. Dus van een technologiebedrijf naar een dienstverlener. Deze evolutie van IBM is het gevolg van wat academisch docent Clayton Christensen in 1997 disruptie heeft genoemd. En wat de Oostenrijkse econoom Joseph Schumpeter overigens al in 1942 met 'creative destruction' bedoelde.

De digitalisering van informatie en de exponentiële groei aan data worden al minstens een decennium gezien als de nieuwe grote aanjagers van disruptie. Als je met al die data iets slims kunt doen, heb je de kans dingen goedkoper en beter te maken dan de traditionele producenten. Die zijn misschien succesvol, maar zitten vast in de oude manier van produceren. Iets slims kan van alles zijn. Slimmer klanten benaderen, handiger produceren, klanten en leveranciers soepeler bij elkaar brengen. De eerste spectaculaire voorbeelden zijn al uitvoerig besproken: Uber, Airbnb, Netflix.

Daarbij is de belofte enorm. Bovengenoemde voorbeelden maken in feite 'slechts' slim gebruik van data en een digitaal platform. Maar wat lonkt zijn allerlei toepassingen van de combinatie van digitalisering en data met ontluikende nieuwe technologieën, van virtuele realiteit tot gentechnologie, en van drones tot internet-of-things. Combinaties van data-analyse en nieuwe technologie bieden werelden van mogelijkheden voor talloze toepassingen in elke denkbare bedrijfstak, is het idee.

Nou gaven onstuimige futuristen tien jaar geleden al zinderende presentaties, waarin zij voorspelden dat de wereld zou worden overspoeld door een tsunami aan de meeste fantastische nieuwigheden. Van een geïmplanteerde chip die voor je betaalt en tegelijk je gezondheid meet, tot drones die de logistieke problemen van de binnenstad gingen oplossen.

Zó hard gaat het nou ook weer niet. Echte innovatie blijkt toch altijd een grillig proces te zijn, en tegelijkertijd bekijken autoriteiten al dat gedoe met onze data met argusogen. Of zoals econoom en Nobelprijswinnaar Robert Solow het uitdrukte: het computertijdperk is overal zichtbaar, behalve in de productiviteitstatistieken.

Nog belangrijker: er ontstaat maatschappelijke onrust over al die nieuwe technologie. Ook van alle tijden trouwens: gaat die mooie nieuwe technologie niet ten koste van mijn baan? Draagt die nieuwe technologie alleen maar bij aan een klein beetje echte verbetering van mijn welzijn en heel veel winst voor een paar investeerders? Verworden de nieuwe winnaars niet tot monopolisten die tot ik weet niet wat voor misbruik kunnen vervallen?

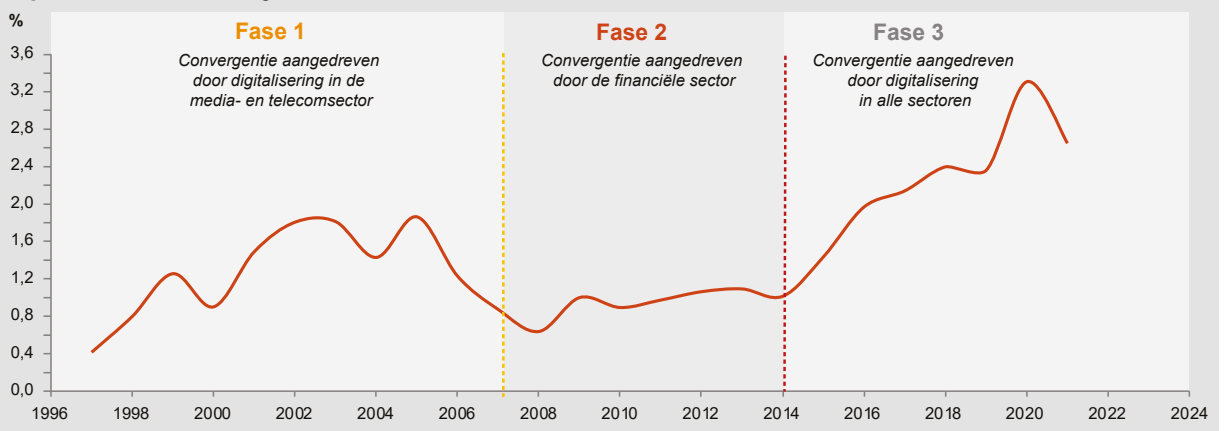
De hoogste tijd voor de grote vraag: zijn disruptie en industrieconvergentie een eeuwige belofte van optimistische futuristen, of is er werkelijk iets bijzonders aan de hand? En daarmee tegelijk: leiden disruptie en industrieconvergentie tot meer of minder welvaart?

Wij hebben data tot 25 jaar terug geanalyseerd van ruim zeshonderd bedrijven en organisaties die kennelijk hebben besloten het gras van de

PwC-rapport
'Creating value through industry convergence'

Figuur 1. Industrieconvergentie neemt toe

buren te gaan proeven: zij hebben een overname gepleegd in een andere sector, of een substantiële investering gedaan. Die data-analyse leidde tot een aantal conclusies.

De eerste conclusie is dat industrieconvergentie inderdaad steeds zichtbaarder wordt. Zoals gezegd is convergentie van alle tijden en we zien dan ook dat de dotcomcrisis al gepaard ging met convergentie van technologie en media, en dat de financiële crisis heeft geleid tot nieuwe gedigitaliseerde modellen in de financiële sector. Maar in de laatste tien jaar zien we een toename in vrijwel alle sectoren. Het versterkt het vermoeden dat de genoemde technologieën baat beginnen te krijgen van de digitalisering, en dat zij hun weg naar volwassen verdienmodellen beginnen te vinden (zie figuur 1).

En verder is er goed nieuws: per saldo wordt er meer verdiend door industrieconvergentie. Gecorrigeerd voor andere groeifactoren zien wij alsnog een acceleratie van het totale winstbedrag van de zeshonderd ondernemingen. We zien bovendien dat de grotere winst over meer organisaties wordt verdeeld: de winstgevendheid per organisatie neemt gemiddeld minder dan evenredig toe. Dat is goed nieuws voor hen die vreesden dat de winst bij een enkeling terecht zou komen en we monopolisten aan het creëren waren. De data ondersteunen die vrees niet.

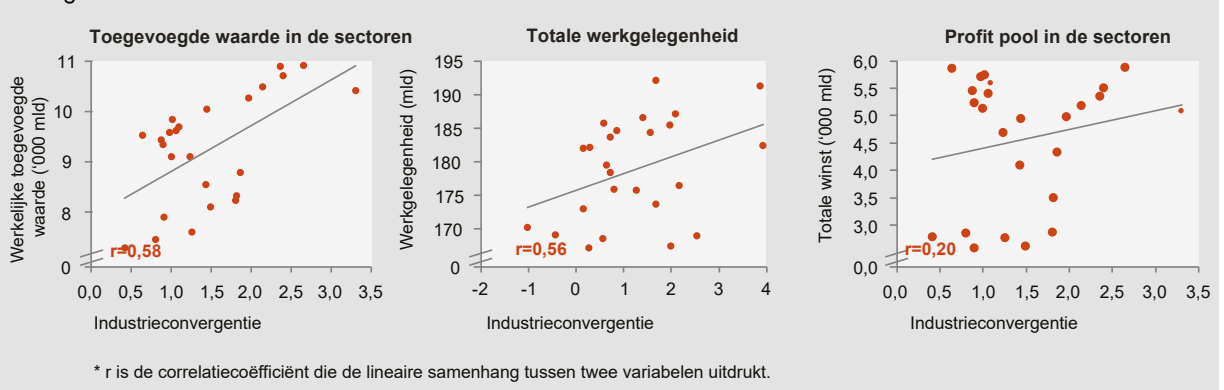
En ten slotte: nee, de totale werkgelegenheid neemt niet af door de technologie die de plaats inneemt van de arbeider, maar neemt juist toe door de nieuwe verdienmodellen (zie figuur 2).

Industrieconvergentie is dus per saldo een gunstig maatschappelijk verschijnsel, aldus deze data. Ze verhoogt de macro-economische winst én de werkgelegenheid. En de data suggereren dat we misschien toch het door MIT's Erik Brynjolfsson geschetste J-curve-effect zien op de productiviteit van moderne economieën, waarbij de aanvankelijk ogenschijnlijk trage innovatie en implementatie nu toch vaart beginnen te krijgen.

Dat is goed nieuws voor de private sector. Maar het is en blijft van belang dat overheden dit proces binnen de vangrail houden. R&D-ondersteuning, mededingingsbeleid, en een behoorlijke verdeling van al die mooie resultaten blijven cruciaal om de gasmat groen te houden.

Jan Willem Velthuis
hoofdeconoom PwC

Figuur 2. Industrieconvergentie gaat gepaard met hogere toegevoegde waarde, werkgelegenheid en winstgevendheid

Optie 3: toepassing in de enkelvoudige jaarrekening nader uitgelegd

Maarten Hartman – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance

‘Optie 3’ maakt het mogelijk om verschillen tussen het geconsolideerde eigen vermogen en resultaat (op basis van IFRS) en die in de enkelvoudige jaarrekening te vermijden. Het juist toepassen van deze optie blijkt in de praktijk echter lastig. In dit artikel leest u wat optie 3 inhoudt en hoe u deze toepast.

Inleiding

Sinds 2005 kunnen Nederlandse ondernemingen hun jaarrekening opmaken volgens IFRS. Beursgenoteerde ondernemingen moeten IFRS zelfs toepassen in hun geconsolideerde jaarrekening, andere ondernemingen hebben de optie om dat te doen. Voor de enkelvoudige jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen blijven enkele opties over. Realistisch gezien zijn dit er slechts twee: het toepassen van IFRS of het hanteren van de

grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening. Deze laatste geconsolideerde jaarrekening is dan opgemaakt volgens IFRS, zoals goedgekeurd door de EU. Deze ‘combinatie 3’ of ‘optie 3’, die zijn wettelijke basis vindt in de introductie van IFRS in Nederland, zorgt ervoor dat het eigen vermogen en resultaat in de enkelvoudige jaarrekening veelal gelijk zijn aan die in de geconsolideerde jaarrekening (IFRS). Dit is de methode die eigenlijk ook van toepassing is onder Dutch GAAP.

In 2011 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) richtlijnen uitgegeven om deze toepassing verder in detail uit te leggen. In 2021 heeft de RJ een aanvulling op deze richtlijnen gepubliceerd. Deze aanvullingen benoemen met name specifieke zaken die relevant zijn voor de toepassing van optie 3. De definitieve bepalingen zijn opgenomen in de editie 2021 van de Richtlijnen, van toepassing voor boekjaren vanaf 1 januari 2021.

In dit artikel wordt ingegaan op deze laatste aanvullingen. Ook wordt stilgestaan bij de grootste uitdagingen bij het toepassen van de nettovermogenswaarde bij optie 3.

Samenvatting

Optie 3: het lijkt simpel, en het zou ook simpel moeten zijn, want het volgt veel van de uitgangspunten die ook voor Dutch GAAP zelf gelden. Toch leidt het in de praktijk, ook vanwege de onbekendheid in een internationale omgeving, tot veel discussie. Dit artikel beoogt een verdere uitleg te geven over de toepassing van deze optie voor de enkelvoudige jaarrekening. Na een korte overweging van wat optie 3 is, wordt ingegaan op de volgende aspecten:

- Welk resultaat wordt verantwoord in de enkelvoudige jaarrekening?
- Hoe moet worden omgegaan met intercompanytransacties en -verhoudingen die geconsolideerd worden geëlimineerd, maar enkelvoudig relevant blijven?
- Wat kwalificeert als deelneming in de enkelvoudige jaarrekening en hoe worden deelnemingen gepresenteerd en verwerkt?
- Waar kunnen verschillen ontstaan tussen eigen vermogen en resultaat, enkelvoudig en geconsolideerd?
- De grootste uitdaging: hoe moet worden omgegaan met deelnemingen met een negatieve netto-vermogenswaarde?

In het kort: wat is optie 3?

Optie 3 houdt het volgende in:

- Activa en verplichtingen worden gewaardeerd volgens de grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening.
- Eigen- en vreemdvermogensinstrumenten worden geclassificeerd en gepresenteerd volgens geconsolideerde grondslagen.
- Overige presentatie- en toelichtingsvereisten vinden plaats op basis van Dutch GAAP, waaronder het hanteren van het Nederlandse modellenbesluit voor de inrichting van de balans en winst-en-verliesrekening.

Bovenstaande betekent expliciet niet dat IFRS wordt gehanteerd in de enkelvoudige jaarrekening. Ook kan optie 3 niet worden gehanteerd als de rechtspersoon geen geconsolideerde IFRS-jaarrekening opstelt – ook niet als de moeder van de rechtspersoon deze beschikbaar heeft.

In de meeste gevallen zal dit erin resulteren dat het eigen vermogen en resultaat in de enkelvoudige jaarrekening gelijk zijn aan die in de geconsolideerde jaarrekening, mits de juiste uitgangspunten worden gebruikt.

Wat is het resultaat in de enkelvoudige jaarrekening?

Net als bij de generieke toepassing van Dutch GAAP, is bij toepassing van optie 3 het resultaat in de enkelvoudige jaarrekening gelijk aan dat in de geconsolideerde jaarrekening. Maar welk 'resultaat' vanuit de geconsolideerde jaarrekening moet aansluiten met het resultaat in de enkelvoudige jaarrekening?

Onder toepassing van IFRS wordt het resultaat dat toekomt aan het aandeel van derden (non-controlling interest) gezien als winstbestemmend, terwijl dat onder Dutch GAAP wordt aangemerkt als winstbepalend. Ook zullen onder IFRS bepaalde mutaties verantwoord worden buiten de winst-en-verliesrekening. Dit betreft de zogenaamde 'niet gerealiseerde resultaten' ('other comprehensive income' (OCI)), zoals de valutaomrekening van buitenlandse operaties, wijzigingen in financiële instrumenten verantwoord als cashflowhedges en actuariële herwaarderingen op pensioenverplichtingen. Deze OCI-elementen maken géén deel uit van de geconsolideerde winst – en dus ook niet van de enkelvoudige winst.

Dit wordt geïllustreerd in tabel 1: het in de enkelvoudige jaarrekening te verantwoorden resultaat is het resultaat onder aftrek van het resultaat dat toekomt aan het aandeel van derden, en vóór het resultaat uit OCI-elementen. Dit is in de meeste gevallen ook het resultaat dat wordt gebruikt voor de berekening van de winst per aandeel.

De mutaties die worden verwerkt in OCI worden als onderdeel van de netto-vermogenswaardemethode rechtstreeks verwerkt in de waardering van de deelnemingen en in het eigen vermogen.

Tabel 1. Aansluiting van het resultaat geconsolideerd vs. enkelvoudig

EUR	2021	2020
GECONSOLIDEERD TOTAALRESULTAAT		
Winst/verlies toerekenbaar aan:		
Aandeelhouders van de rechtspersoon	6.000	7.000
Aandeel derden	80	60
Winst voor het jaar	6.080	7.060
Niet-gerealiseerde resultaten toerekenbaar aan:		
Aandeelhouders van de rechtspersoon	200	400
Aandeel derden	-40	60
Niet-gerealiseerd resultaat	160	460
Totaalresultaat toerekenbaar aan:		
Aandeelhouders van de rechtspersoon	6.200	7.400
Aandeel derden	40	120
Totaalresultaat	6.240	7.520
ENKELVOUDIGE WINST-EN-VERLIJESREKENING		
Overige baten en lasten	-200	-300
Resultaat uit deelnemingen	6.200	7.300
Resultaat na belastingen	6.000	7.000

Verwerking van intercompanyverhoudingen tussen holding en deelnemingen bij toepassing van geconsolideerde grondslagen

De enkelvoudige jaarrekening kan bestaan uit 'normale' activa en verplichtingen, maar zal ook vooral intercompanyverhoudingen en -transacties met deelnemingen bevatten die geconsolideerd elimineren, maar enkelvoudig zelfstandig verantwoord moeten worden. In RJ 100.108 worden enkele voorbeelden nader geduid (zie tabel 2).

In de meeste gevallen zullen intercompanyverhoudingen zodanig in de enkelvoudige jaarrekening van de moeder verwerkt en gepresenteerd worden dat er geen verschillen zullen optreden in eigen vermogen en resultaat.

Tabel 2. Nadere uitwerking van intercompanyverhoudingen volgens RJ 100.108

Intercompanytransactie	Verwerking
Te verwachten kredietverliezen op intercompanyvorderingen en -leningen ('expected credit losses')	Verliezen respectievelijk voorzieningen op intercompanyvorderingen en -leningen worden bepaald volgens de voorschriften van IFRS 9. Aangezien er geconsolideerd geen verliezen ontstaan (want deze worden geëlimineerd), wordt het verlies enkelvoudig ook geëlimineerd ten gunste van de boekwaarde van de deelneming, verantwoord als overlopend actief of alsnog verwerkt als onderdeel van de boekwaarde van de lening.
Leaseclassificatie voor lease tussen moeder en deelneming	Een lease tussen moeder en deelneming geeft enkelvoudig een verschillende verwerking op basis van IFRS 16. Deze lease wordt geconsolideerd geëlimineerd. Eventuele verschillen worden enkelvoudig verantwoord als onderdeel van de boekwaarde van de deelneming of als overlopende post.
Afdekkingsinstrumenten aangehouden door de moeder ter dekking van risico's bij de deelneming	Hoewel het afgedekte risico en het afdekkingsinstrument in verschillende rechtspersonen zit, gelden nog steeds de geconsolideerde grondslagen van waardering en verwerking. Ook in de enkelvoudige jaarrekening wordt hedge-accounting toegepast.

Wat kwalificeert als deelneming?

In de enkelvoudige jaarrekening worden deelnemingen gepresenteerd als onderdeel van de financiële vaste activa. Deze kunnen alleen als zodanig gepresenteerd worden als zij kwalificeren aan de definitie van artikel 2:24c BW. Aangezien IFRS andere verwerkingscriteria hanteert, zijn een aantal belangen relevant (zie tabel 3).

Presentatie en verwerking van deelnemingen in dochterondernemingen ('subsidiaries')

Het hanteren van de grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening houdt ook in dat de netto-vermogenswaardemethode impliceert dat de nettoboekwaarde van de deelneming bestaat uit een samenstel van activa en verplichtingen. De verantwoording is dan niet een zelfstandig actief maar – kort gezegd – een eenlijnsconsolidatie.

Het samenstel van activa en verplichtingen houdt ook in dat – in de geconsolideerde jaarrekening – nieuw onderkende en op reële waarde gewaardeerde activa en verplichtingen als gevolg van een overname deel uitmaken van de netto-vermogenswaarde. Al deze nieuwe activa en verplichtingen horen bij en zijn in eigendom van

de deelneming, ook al zullen ze wellicht niet zelfstandig in de boeken van de deelneming staan.

De presentatie van goodwill kan hierop een uitzondering zijn. De Nederlandse wet vraagt om de afzonderlijke presentatie van goodwill (art. 2:365 lid 1d BW). Dit lijkt onlogisch, omdat de goodwill niet enkelvoudig als zelfstandig actief kan bestaan. De RJ lost dit op door het mogelijk te maken om goodwill gezamenlijk met de deelneming zelf te presenteren. Deze door de RJ benoemde 'equitymethode' lijkt op de presentatiemethode in IAS 28, maar is wezenlijk anders. De equitymethode onder optie 3 is uitsluitend bedoeld om de goodwill qua presentatie onderdeel te laten zijn van de deelneming zelf. Dit doet niets af aan het feit dat de waardering van goodwill nog steeds plaatsvindt op basis van de geconsolideerde grondslagen. Bijzondere waardeverminderingen vinden nog steeds plaats volgens IAS 36 en de wijze waarop de goodwill vanuit een geconsolideerd perspectief wordt gemonitord. Ook wordt een genomen bijzondere waardevermindering op goodwill niet teruggenomen in een toekomstig jaar. Dit is wezenlijk anders dan de equitymethode volgens IAS 28.

Tabel 3. Overwegingen bij de presentatie van deelnemingen

Soort belang	Overwegingen voor de geconsolideerde jaarrekening	Presentatie in de enkelvoudige jaarrekening
Branche/vaste inrichting	Een holdingentiteit heeft soms een branche of vaste inrichting (in het buitenland). De holding heeft over deze activiteit zeggenschap (control), terwijl er geen sprake is van zelfstandige rechtspersoonlijkheid.	Een dergelijk belang wordt enkelvoudig 'geconsolideerd' op de relevante balans- en winst-en-verliesposten – presentatie als eenregelconsolidatie is niet van toepassing.
Joint operation	IFRS 11 bepaalt wanneer er sprake is van een joint operation: dit kan vele vormen aannemen, bijvoorbeeld een samenwerkingsverband voor het gezamenlijk delen van activa of activiteiten. Ook een rechtspersoon kan als joint operation worden aangemerkt.	In de enkelvoudige jaarrekening wordt beoordeeld of er sprake is van een deelneming. Als de activiteit rechtstreeks wordt gehouden door de holding en niet kwalificeert als deelneming, is presentatie gelijk aan de geconsolideerde methode. Een vennootschap waarbij de holding als venoot jegens schuldeisers volledig aansprakelijk is voor de schulden kwalificeert als deelneming en wordt als zodanig gepresenteerd. Veelal zal een vennootschap onder firma wél als deelneming worden gepresenteerd.
Joint venture/ associate	Volgens IFRS 11 en IAS 28 vindt presentatie plaats als associate/joint venture met toepassing van de equitymethode (IAS 28).	Enkelvoudig worden deze belangen gepresenteerd als deelneming en gewaardeerd volgens de IAS 28-grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening (en dus niet volgens de Dutch GAAP optie 3-methode).
Dochter-onderneming (Subsidiary)	Een belang waarover zeggenschap/control geldt en dat een zelfstandig rechtspersoon is.	Enkelvoudige presentie als deelneming in dochteronderneming – dit wordt verder toegelicht in de volgende paragraaf.

Kunnen er verschillen ontstaan tussen het geconsolideerde en enkelvoudige vermogen en resultaat?

Het doel van optie 3 was te voorkomen dat er verschillen zouden ontstaan tussen het enkelvoudige en geconsolideerde eigen vermogen en resultaat. Maar net als onder de generieke Dutch GAAP, kunnen er wel degelijk verschillen ontstaan. Het gaat daarbij om de volgende categorieën:

- verhoudingen en transacties met aandeel derden;
- deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde;
- herstructureringen van bestaande groepen;
- niet-gerealiseerde winsten uit deelnemingen;
- bijzondere waardeverminderingen in aanvulling op die die verantwoord zijn in de geconsolideerde jaarrekening

De laatste drie categorieën worden in dit artikel niet verder uitgewerkt.

Verhoudingen en transacties met aandeel derden

Zodra en zolang er sprake is van zeggenschap over een deelneming, worden de activa en verplichtingen voor 100% geconsolideerd, ook als er geen 100% aandeelhouderschap bestaat. Onderlinge transacties met deelnemingen met een belang van minder dan 100% worden geconsolideerd volledig geëlimineerd. Enkelvoudig wordt echter alleen het economisch belang verantwoord. RJ 100.110 bepaalt dat eliminaties, zoals toegepast in de geconsolideerde jaarrekening, het uitgangspunt vormen voor de proportionele eliminatie in de enkelvoudige jaarrekening. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de Dutch GAAP-bepalingen in RJ 260, 'De verwerking van resultaten op intercompanytransacties in de jaarrekening' (RJ 260.301 tot en met 308).

Overigens heeft de RJ ook bepalingen die ertoe leiden dat verschillen kunnen worden voorkomen, bijvoorbeeld als er transacties plaatsvinden tot aan- of verkoop van 'aandeel derden'-belangen (zie RJ 214.312b).

De grote uitdaging: deelneming met negatieve nettovermogenswaarde

Als er sprake is van een negatieve nettovermogenswaarde, dan is van belang hoe hiermee in de verslaggeving rekening wordt gehouden. Zowel IFRS als Dutch GAAP heeft hier specifieke bepalingen voor. In de nieuwe Richtlijnen is RJ 100.111 van toepassing. Hierin is aangegeven dat RJ 214.339-340 en RJ 252.424-425 van toepassing zijn. De methode voor verwerking van 'negatieve deelnemingswaarde' is daarmee niet anders dan de methode onder Dutch GAAP.

Dit wordt geïllustreerd in tabel 4. Eind 2020 bedraagt het geïnvesteerde vermogen gezien vanuit de holding 1.500 euro. Bij de toepassing van de nettovermogenswaarde (exclusief goodwill) is deze al 300 euro negatief, maar als de equitymethode wordt toegepast is de boekwaarde 400 euro positief, naast de intercompanylening van 1.100 euro. In 2021 is een verlies geleden van 500 euro, extern gefinancierd met bankschulden. In tabel 5 wordt uitgelegd hoe de verwerking van de deelneming plaatsvindt in de enkelvoudige jaarrekening rekening houdende met de gekozen wijze van presentatie van goodwill.

Uit de analyse in tabel 5 blijkt dat naar mate van betrokkenheid van het soort actief, eerst het meest ondergeschikte actief wordt aangemerkt voor toepassing van de nettovermogenswaarde: (1) de nettoactiva zelf, (2) goodwill en (3) de intercompanyvordering. Pas als alle relevante activa zijn opgebruikt in de

Tabel 4. Samenstelling van de activa en verplichtingen van een deelneming als onderdeel van een grotere geconsolideerde groep

EUR	2021	2020
Geconsolideerd vermogen deelneming		
Goodwill	700	700
Immateriële activa	800	900
Werkkapitaal	500	300
Cash	300	400
Bankschulden	-1.300	-800
Intercompanyschuld	-1.100	-1.100
Nettovermogenswaarde	-800	-300
Equitymethode	-100	400
Totale investering (enkelvoudig)		
Goodwill	700	700
Nettovermogenswaarde	-800	-300
Intercompanyvordering	1.100	1.100
	1.000	1.500
Verlies	500	

netto-vermogenswaardemethode, wordt beoordeeld of de holding een verplichting heeft jegens de deelneming. Is dit laatste het geval, dan geeft dat aanleiding tot het treffen van een voorziening.

Tabel 5. Verwerking van deelneming in enkelvoudige jaarrekening

	Nettovermogenswaarde	Goodwill	Equitymethode	Intercompanyvordering
Eind 2020	Boekwaarde is 300 euro negatief. Waardering vindt plaats tegen nihil.	Goodwill wordt aangemerkt als onderdeel van de netto-investering. De 300 euro komt qua presentatie in mindering op goodwill. Bijzondere waardevermindering wordt getoetst op basis van geconsolideerde grondslagen.	Equitymethode (nettovermogenswaarde én goodwill) resulteert in 400 euro positief, geen bijzonderheden.	Intercompanyvordering wordt op het normale kredietrisico getoetst volgens IFRS 9.
Eind 2021	Boekwaarde is 800 euro negatief. Waardering blijft nihil.	Het resultaat van 500 euro negatief komt voor 400 euro als resultaat deelneming qua presentatie in mindering op de goodwill. Dit is geen bijzondere waardevermindering, want het wordt beoordeeld op geconsolideerd niveau. Als er weer positieve resultaten ontstaan, dan wordt het resultaat eerst weer toegevoegd aan de goodwill. (Nota bene: dit is geen terugneming van een impairment).	Het resultaat van 500 euro komt voor 400 euro als resultaat in mindering op de boekwaarde van de deelneming volgens de equitymethode. Resterende waardering vindt plaats tegen nihil.	Naast de impairmenttoets uit IFRS 9 wordt beoordeeld of de lening feitelijk moet worden aangemerkt als een onderdeel van de netto-investering. Is afwikkeling in de nabije toekomst niet gepland en niet waarschijnlijk, dan wordt het resterende verlies van 100 euro in mindering gebracht op de lening als resultaat deelneming. Dit is géén aanvullende impairment, maar een toepassing van de vermogensmutatiemethode.

Mochten er in de toekomst door de deelneming weer winsten worden verantwoord, dan worden deze op dezelfde volgorde weer teruggenomen op de intercompanylening, de goodwill of de nettovermogenswaarde van de deelneming zelf.

In het voorbeeld is de intercompanyvordering aanzienlijk in verhouding met de noodzakelijke financiering van de deelneming. Het is daarom waarschijnlijk dat de intercompanyvordering wordt aangemerkt als onderdeel van de netto-investering. De contractuele voorwaarden zijn hier in eerste instantie leidend, als en voor zover deze ook passend zijn in de gegeven omstandigheden. De intercompanyvordering als kortlopende vordering presenteren zou in dit geval vragen oproepen aangezien de deelneming geen mogelijkheden lijkt te hebben om het bedrag op korte termijn terug te betalen. De beoordeling of een intercompanyvordering wel of niet een onderdeel is van de deelneming, is ook relevant als deze een andere dan de functionele valuta heeft. Als dit het geval is, worden de omrekeningsverschillen (hetzij bij de moeder, hetzij bij de deelneming zelf) als onderdeel van de omrekening van een bedrijfsuitoefening via het eigen vermogen verantwoord (IAS 21.32, RJ 122.211). Onder IFRS is dit slechts geconsolideerd (en niet enkelvoudig), maar bij optie 3 worden de geconsolideerde grondslagen gehanteerd.

Wanneer wordt een voorziening voor deelnemingen verantwoord?

Als deze intercompanyvordering er grotendeels niet zou zijn en er geen verdere activa zijn voor toepassing van de netto-vermogenswaardemethode, wordt beoordeeld of er sprake is van een op te nemen voorziening. In 2021 zou 100 euro dan niet in aanmerking komen voor verwerking aan de activazijde.

In dit geval beoordeelt de holding onder meer het volgende:

- Staat de holding (ten dele) in voor de schulden van de deelneming?
- Gelden er contractuele of feitelijke verplichtingen richting de deelneming?
- Wanneer is er sprake van een feitelijke verplichting om de deelneming in staat te stellen te voldoen aan haar verplichtingen?

De algemene principes voor het opnemen van een voorziening volgens RJ 252 blijven van belang, namelijk:

- Er is sprake van een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting.
- Er is een waarschijnlijke uitstroom van middelen.
- De verplichting kan op een betrouwbare manier worden gemeten.

Hierbij kunnen de volgende overwegingen gelden:

- Is de holding medeaansprakelijk voor de bankschulden in de deelneming?
- Is er sprake van een garantstelling volgens art. 2:403 BW?
- Wat zijn de verwachtingen qua resultaten en kasstromen van de deelneming (die ook geconsolideerd gebruikt worden voor de test voor de bijzondere waardevermindering op de goodwill)?

De laatste overweging kan vaak heel relevant blijken: als een deelneming op basis van verwachte resultaten en kasstromen aan haar eigen verplichtingen kan voldoen, zal het voor de holding niet waarschijnlijk zijn dat er een uitstroom van middelen zal ontstaan – en blijft het treffen van een voorziening achterwege.

Pas als aan alle voorwaarden van een voorziening volgens RJ 252 wordt voldaan, wordt (aan de creditzijde) een voorziening getroffen. Deze is niet noodzakelijkerwijs gelijk aan de negatieve boekwaarde van de netto-investering. Als een voorziening wordt getroffen, maakt de toevoeging als last in de winst-en-verliesrekening géén onderdeel uit van het resultaat deelneming – de toepassing van de netto-vermogenswaarde kan namelijk niet verder gaan dan de netto-investeringen aan de activazijde.

Op het moment dat er geen activa meer zijn die kwalificeren als onderdeel van de netto-investering van de deelnemingen én er geen (aanvullende) voorzieningen worden getroffen, ontstaan er verschillen tussen het enkelvoudige resultaat en eigen vermogen en het geconsolideerde resultaat en eigen vermogen. Zulke verschillen worden nader toegelicht in de enkelvoudige jaarrekening.

Conclusie

De inrichting van de enkelvoudige jaarrekening volgens optie 3 is een dankbaar gehanteerde methode in het Nederlandse verslaggevingslandschap. Het sluit aan bij de methode die ook geldt voor Dutch GAAP. Maar iedere regelgeving heeft zijn eigen uitdagingen. De RJ heeft de toepassing van optie 3 daarom recentelijk nader verduidelijkt. Dit artikel geeft aan welke belangrijke oordelen gemaakt moeten worden, en of het terecht is dat verschillen ontstaan of bestaan in het resultaat en eigen vermogen in de enkelvoudige jaarrekening versus die in de geconsolideerde jaarrekening. De uitdaging zit met name in het goed onderkennen van de overwegingen bij deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde.

Dilemma's in de accountancy

Victor Valckx – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance
Charlie Groen – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance

Accountants komen er al aan het begin van hun carrière achter dat de praktijk niet altijd zo duidelijk is als ze tijdens hun opleiding hebben geleerd. Welke dilemma's kunnen accountants tegenkomen en hoe gaan ze daarmee om?

Veel startende accountants verbazen zich er in hun werk over hoe complexer de werkelijkheid van de accountantscontrole is dan ze tijdens hun studie leerden. Zo merken ze dat de Nadere voorschriften controle- en overige standaarden (NV COS, voor velen de 'accountantsbijbel') die ze er jarenlang in stampten, lang niet altijd eenduidig zijn en niet altijd antwoord geven op de vragen waar ze tegenaan lopen. Wet- en regelgeving moeten worden geïnterpreteerd in de veranderlijke context van de gecontroleerde organisatie, de maatschappij, en in het publiek belang. Dat die context en het publiek belang constant in beweging zijn, maakt het soms lastig voor accountants om zich een oordeel te vormen; zo ontstaan er accountantsdilemma's.

In dit artikel worden enkele accountantsdilemma's toegelicht die kunnen ontstaan bij het duiden van het publiek belang in nieuwe en bestaande wetgeving. Met het publiek belang worden zaken bedoeld die niet in de eerste plaats of alleen gaan om winstgevendheid, maar over de belangen van alle stakeholders. Dilemma's zijn gedwongen keuzes tussen even onaantrekkelijke alternatieven. Anders dan soms het geval lijkt, zijn die keuzes niet zwart-wit. Daarom volgt hier ook meteen de eerste disclaimer: er bestaat geen pasklare oplossing voor hoe een accountant met dilemma's moet omgaan. Dat dilemma's een grote rol spelen in het werk van controlerend accountants is niet altijd zichtbaar voor buitenstaanders en zelfs niet altijd voor de te controleren organisaties. En dat terwijl accountants tijdens de controle zich tot veel verschillende belangen verhouden. Zij verhouden zich immers tot de eigen accountantsorganisatie, de gecontroleerde organisatie, de maatschappij en hun eigen morele kompas. Hoe weeg je als accountant het publiek belang af tegen al deze onderliggende belangen?

Samenvatting

Dilemma's spelen een grote rol in het werk van controlerend accountants. Zo blijken de Nadere voorschriften controle- en overige standaarden in de praktijk niet eenduidig en zijn duurzaamheidsstandaarden nog niet volledig uitgekristalliseerd. Daarnaast hebben accountants te maken met verschillende belangen, zoals die van de gecontroleerde organisatie, het publiek belang en hun eigen morele kompas. Accountants komen daarmee regelmatig voor accountantsdilemma's te staan. In dit artikel worden deze dilemma's aan de hand van enkele recente voorbeelden toegelicht. Het artikel benadrukt het belang van het gesprek, en het varen op de fundamentele beginselen professionaliteit, integriteit, objectiviteit, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid, en vertrouwelijkheid.

De Griekse filosoof Aristoteles omschreef tussen 384-322 v.Chr. het onderscheid tussen 'nomos', de geschreven wetten, en 'dike' de ongeschreven, gevoelde regels van wat men rechtvaardig acht. Wet- en regelgeving vormt een systeem van gestelde normen en waarden. Dat maakt dat dike, ons rechtvaardigheidsgevoel, altijd voorloopt op het geschreven recht. Het strikt interpreteren van wet- en regelgeving kan daarom voor het gevoel onrechtvaardige gevolgen hebben. Achteraf vraagt men zich af waarom er niemand aan de bel trok. Waar waren de tegenspraak en de professioneel-kritische houding van de accountant? En wat te doen als het naar de letter van de wet wel klopt, maar voor het gevoel niet deugt?

Navigeren in duurzaam gebied

Soms vraagt de maatschappij van accountants dat zij een oordeel geven over rapportages die gebaseerd zijn op nog in ontwikkeling zijnde verslaggevingskaders. Dit is bijvoorbeeld het geval bij duurzaamheidsverslaggeving. Momenteel bestaan er diverse, vrijwillig toe te passen verslaggevingskaders. Deze standaarden hebben bijvoorbeeld betrekking op het milieu, de sociale en de bestuurlijke organisatieaspecten. De accountant kan worden gevraagd assurance te verlenen bij de duurzaamheidsverslaggeving.

Stel dat je als accountant het duurzaamheidsverslag van een fabrikant van elektrische auto's controleert. De fabrikant heeft een duidelijke ambitie om met zijn elektrische auto's de transitie naar duurzame energie te versnellen. Je verwacht dan een positieve impact op het milieu terug te zien in het verslag als het gaat om CO₂-uitstoot. Maar aan de andere kant kan er ook een negatieve impact op het milieu zijn door de milieuschade die optreedt bij de ontwikkeling van de batterijen. Er kan ook een negatieve impact zijn op de sociale component, namelijk de arbeidsomstandigheden in de keten. Een vergelijkbaar dilemma zou zich voor kunnen doen in bijvoorbeeld de cacao-industrie waar het op dit moment nog een grote uitdaging blijkt om kinderarbeid in de hele keten uit te bannen. Vanuit het perspectief van de families die afhankelijk zijn van de inkomens van hun kinderen, spelen er weer andere sociale en financiële belangen. Wat zijn de consequenties als deze inkomstenbron wegvalt? Hoe oordeelt de accountant dan over een partij die in deze markt stapt om dit wel te realiseren, maar dat niet vanaf dag 1 voor elkaar krijgt?

Voor de accountant kan dit dilemma's veroorzaken wanneer er een oordeel moet worden geveld over de vraag of de duurzaamheidsverslaggeving een juist en evenwichtig beeld geeft van de situatie. Hierbij zal de accountant ook na moeten gaan of de gebruikte criteria passend zijn. Bijvoorbeeld als de autofabrikant een statement maakt dat deze streeft naar het uitbannen van

kinderarbeid in de keten. Maar wat nu als de definitie van zware kinderarbeid in het betreffende land afwijkt van de definitie die we in Nederland zouden hanteren? Is een statement 'geen kinderarbeid' dan wel passend? En dan hebben we het nog niet gehad over de controleerbaarheid van dit statement. Ook het algehele beeld van het verslag is van belang. De verwachting is dat naast de positieve impact, ook de negatieve impact aan bod komt. Wanneer is die balans voldoende en wanneer slaat deze uit naar de situatie dat een organisatie zich groener voordoet dan ze feitelijk is? In dit laatste geval is er sprake van 'greenwashing'. En als er sprake is van greenwashing, wanneer is deze dan zodanig dat de accountant niet meer tot een goedkeurend oordeel kan komen? Deze kwesties blijven niet beperkt tot de grote multinationals van deze wereld. Ze gelden voor alle bedrijven in alle branches. Het belangrijkste is dat de organisatie zich hier bewust van is, er transparant over communiceert en naar de waarden in de Sustainable Development Goals (SDG's) blijft streven. Zoals filosoof Rosi Braidotti ook stelt: 'Het kapitalisme breekt niet, het buigt. En we moeten het proberen te laten buigen naar rechtvaardigheid.'

Nieuwe vragen

Van de accountant wordt verwacht dat er een onafhankelijk oordeel wordt geveld over de duurzaamheidsprestaties en rapportages. De basis wordt gevormd door de controlestandaarden en de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA, oftewel de fundamentele beginselen professionaliteit, integriteit, objectiviteit, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid, en betrouwbaarheid). Er wordt eerst nagegaan of de organisatie alle materiële ESG-risico's in kaart heeft gebracht. In het voorbeeld van de fabrikant van elektrische auto's zou verwacht kunnen worden dat de negatieve impact op het milieu en de arbeidsomstandigheden bij de winning van grondstoffen aan bod moeten komen. Maar wanneer is dit voldoende toegelicht? Er wordt ook verwacht dat de organisatie toelicht wat zij zal doen om haar negatieve impact te verlagen. En hoort die toelichting dan ook tot het domein waar de accountant een oordeel over geeft? En wanneer is dat naar de mening van de accountant voldoende toegelicht?

Gecontroleerde organisaties kunnen er wel eens raar van opkijken als een accountant komt aanzetten met deze nieuwe vragen. Voor het navigeren in dit onbekende gebied van de duurzaamheidsverslaggeving zullen deze gesprekken gemeengoed moeten worden. Door het stellen van deze vragen en het vastleggen van de gesprekken met de organisatie over de duurzaamheidsprestaties en -ambities, kan de accountant in lijn met de fundamentele beginselen handelen.

Sanctiewetgeving en het publiek belang

In reactie op de inval van de Russische overheid in Oekraïne hebben meerdere landen, in bijzonder de VS en Europa, sancties afgekondigd tegen Rusland. Voor organisaties die op de EU-sanctielijst staan, spelen er geen dilemma's – de controlerend accountant legt meteen zijn werk neer. Maar sancties brengen ook zeker dilemma's met zich mee. Hoe om te gaan met organisaties die zelf niet gesanctioneerd zijn, maar wel gesanctioneerde eigenaren en/of overige banden hebben met Rusland? De tekenend accountant kan hier mogelijk een persoonlijk dilemma ervaren doordat via de controle er wordt bijgedragen aan zaken die juridisch wel kloppen, maar wellicht in de huidige maatschappelijke moraal niet worden geaccepteerd. Uiteindelijk moeten er verschillende belangen worden afgewogen om te bepalen of het in het publiek belang is om te stoppen of door te gaan met het controleren van dergelijke klanten met een Russische connectie. Denk aan het belang van betrouwbare informatie over die organisaties voor publieke aandeelhouders, leveranciers, journalisten en de politiek. Door de jarenlange verstremgeling van financiële belangen met Rusland is het niet altijd duidelijk welke beslissing uiteindelijk in het publiek belang is. Stoppen met de controle van een klant betekent immers ook dat er geen inzicht en transparantie meer verleend kan worden over het reilen en zeilen van die organisaties. En dat gaat niet alleen over superjachten, maar meestal over essentiële levensbehoeften, zoals bijvoorbeeld gas en graan.

Wat doet een accountant bij een dergelijk grijs gebied? Vanuit een professioneel-kritische houding worden allereerst alle stakeholders en hun belangen in kaart gebracht. Dit zijn alle belanghebbenden, personen

en organisaties die invloed kunnen uitoefenen op de organisatie. Dit is altijd een kwestie van maatwerk, dus is het belangrijk om hulp in te schakelen van collega-vakspecialisten en een open gesprek aan te gaan. Zijn er sancties van toepassing op de organisatie, of op de eigenaren? En zijn dit sancties die bindend zijn voor de accountantsorganisatie? In dit laatste geval moet de dienstverlening worden gestaakt. Maar wat nu als het niet zo duidelijk is en er sprake is van grijze gebieden? Aan elke beslissing kunnen dan voor- en nadelen kleven. Om te borgen dat er zorgvuldige besluitvorming plaatsvindt, is het dan vooral van belang dat een accountant zijn beslissing niet alleen neemt. Door mensen met verschillende achtergronden en expertises te betrekken en alle belangen gezamenlijk af te wegen om tot een besluit te komen, neemt op zijn minst het risico af dat relevante overwegingen niet worden meegenomen in de besluitvorming. Iedereen geeft vanuit het eigen specialisme antwoord op de vraag wat een goede beslissing is. Dat klinkt misschien eenvoudig, maar de realiteit is dat de verschillende belangen zich niet makkelijk laten verenigen. Om al die verschillende perspectieven op tafel te krijgen is het belangrijk dat er sprake is van psychologische veiligheid, ongeacht verschillen in hiërarchische posities, gender, ervaring en andere relevante verschillen in de groep. Iedereen moet zich veilig genoeg voelen om zich uit te spreken. Op die manier kan er een weloverwogen en inclusieve beslissing worden genomen.

Wat als het wel klopt maar het niet goed voelt?

Bij een juiste toepassing van de wet- en regelgeving kunnen er gevallen zijn waar het resultaat voor de accountant niet goed voelt. Een voorbeeld: wat is de rol van de controlerend accountant als de controleklant volgens het toetsingskader recht heeft op NOW-subsidie, maar dit toch niet goed voelt? De NOW-regeling is bedoeld om ontslag van personeel te voorkomen bij organisaties die door buitengewone omstandigheden grote omzetzaling kennen. De minister heeft aangegeven dat iedereen met een omzetzaling van 20% of meer recht heeft op NOW-subsidie. Maar de minister heeft ook een moreel appel gedaan op organisaties om geen subsidie aan te vragen als het geld niet nodig is, bijvoorbeeld omdat de negatieve impact van covid op de omzet opgevangen kan worden door reserves. Wat is de rol van de accountant als niet volgens dit moreel appel wordt gehandeld?

De accountant moet toetsen aan de norm, in dit geval de NOW-regeling. De accountant controleert langs de lijnen van het controleprotocol dat is uitgegeven door de wetgever en de controlestandaard uitgegeven door de Nederlandse Beroepsorganisatie voor Accountants. De 'naleving' van het moreel appel maakt geen onderdeel uit van het normen- en toetsingskader van de accountant. Er moet alleen 'hard' gecontroleerd worden of aan de 20% omzetzaling wordt voldaan. Zo kan het dus voorkomen

dat er NOW-subsidie is aangevraagd en waarschijnlijk ook zal worden toegekend, maar het de vraag is of de organisatie die ook wel echt nodig heeft. Werkgevers stonden in crisismodus en wilden niet het risico lopen om geen subsidie aan te vragen. Niemand wist wat er komen ging. De subsidie werd dan ook vaak naar eer en geweten aangevraagd. Echter, de vraag kan worden gesteld of dit achteraf gezien nog wel passend is. In deze situatie is een rol weggelegd voor de accountant om het gesprek met de organisatie aan te gaan. Door de keuzes via verschillende lenzen te bekijken en te bespreken, zijn er organisaties die hun NOW-subsidie hebben teruggestort. Andere organisaties behouden de subsidie met een diversiteit aan redenen.

De accountant zal moeten nagaan in hoeverre dit valide redenen zijn, of dat ethische grenzen worden overschreden. Als deze grenzen voor een accountant worden overschreden, kan gekozen worden om de controle niet aan te nemen. Maar als de opdracht tot controle van de NOW al is aangegaan, dan wordt het wel lastig om op basis van ethische redenen de opdracht halverwege terug te geven. De wetgever heeft accountants namelijk expliciet opdracht gegeven niet te toetsen op dit morele vraagstuk. Wel kan dit een signaal voor de accountant zijn om de verdere relatie met de organisatie te heroverwegen.

Er is ook een risico dat er achteraf, bij goedkeurende verklaringen bij de NOW-subsidie, maatschappelijke verontwaardiging kan ontstaan over het handelen van de accountant die niet heeft geluisterd naar zijn moreel kompas. In hoeverre is het eerlijk en/of logisch dat een individuele accountant of accountantsorganisatie zelf nog iets toevoegt aan het normenkader dat de overheid heeft voorgeschreven? Als de wetgever vindt dat dit

moet gebeuren, dan lijkt het logisch dat dit onderdeel is van de norm. Dan is het vooraf, bijvoorbeeld voordat de NOW-subsidie wordt aangevraagd, ook duidelijk wat de bedoeling is en dat draagt bij aan de rechtszekerheid van organisaties en accountants.

Conclusie: leren navigeren is leren waarderen

Bij dilemma's drukken accountants elkaar op het hart dat het beter is om een boze klant te hebben dan een boze maatschappij. Laat een dilemma nooit jouw eigen probleem blijven en durf erover in gesprek te gaan. In een dilemma kan het nodig zijn om voor een onaantrekkelijk alternatief te kiezen, wellicht omdat het andere alternatief nog veel minder aantrekkelijk is. Blijf jezelf daarom afvragen, kan ik mezelf nog in de spiegel aankijken als ik deze keuze maak? Omgaan met accountantsdilemma's vraagt om het creëren van bewustzijn van de belangen die worden vertegenwoordigd. Doordat belangen steeds meer verstrengeld raken als gevolg van complexere bedrijfsstructuren en wetgeving, zal de accountant meer en meer dilemma's in zijn werk ervaren. Als beroepsgroep en als maatschappij zitten we in een transitie waarin duurzame en sociale beleidsprestaties even belangrijke en waardevolle vormen van winst zijn. Het vraagt moed van de accountant om met een activistische houding het publiek belang te dienen. Uiteraard is dat niet alleen een taak voor de accountantspraktijk, maar van het brede financiële systeem. Accountants en de samenleving moeten samen het gesprek aangaan en zich afvragen waarom bepaalde constructen wel kloppen maar niet deugen. En daar vervolgens ook naar handelen. Op die manier wordt de kloof tussen theorie en praktijk gedicht, en wordt bijgedragen aan het herstellen van het vertrouwen.

DAC7: automatische uitwisseling van informatie voor digitale platforms

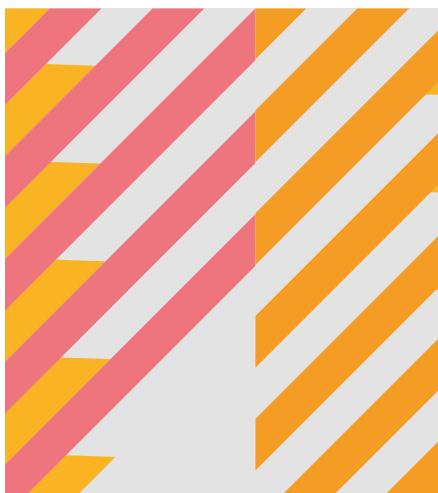
Gerdien Gunnink – Indirect tax - Value Chain Transformations, Tax
Jasper van Schijndel – International tax & financial services, Tax
Caroline Menu – International tax & financial services, Tax

Vanaf 2023 krijgen digitale platforms te maken met DAC7, een nieuwe wetgeving die bedoeld is om belastingdiensten inzicht te geven in de verkoopopbrengsten van gebruikers van deze platforms. DAC7 leidt tot extra verplichtingen, dus doen digitale platforms er goed aan nu al actie te ondernemen.

Een nieuwe wetgeving voor online platforms

Op 23 maart 2022 is het wetsvoorstel inzake de Nederlandse implementatie van de DAC7-wetgeving naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze nieuwe wetgeving verplicht digitale platforms om de verkoopopbrengsten van hun gebruikers te rapporteren aan de Belastingdienst. Het wetsvoorstel betreft de implementatie van een eerder aangenomen EU-richtlijn.

DAC7 moet worden gezien tegen de achtergrond van de groei van de platformeconomie. Online shopping en het bij elkaar brengen van personen en partijen via een digitaal platform zijn – mede door de coronapandemie – flink toegenomen. Hierdoor zijn digitale platforms een steeds belangrijkere rol gaan spelen in de economie. Het blijkt voor belastingautoriteiten lastig om inzicht te krijgen in inkomsten die zelfstandigen en bedrijven via deze platforms behalen, mede omdat veel platforms internationaal actief zijn. Hierdoor bestaat het risico dat opbrengsten die via digitale platforms worden behaald slechts in beperkte mate leiden tot afdracht van belastingen (bijvoorbeeld inkomstenbelasting en omzetbelasting (btw)). Door deze informatie over verkoopopbrengsten te verzamelen en te delen tussen EU-lidstaten, zullen belastingautoriteiten meer inzicht krijgen in deze opbrengsten. Op deze wijze moet DAC7 bijdragen aan een eerlijkere belastingheffing over opbrengsten die zijn behaald op digitale platforms.

Samenvatting

Digitale platforms krijgen vanaf 1 januari 2023 te maken met DAC7, een nieuwe Europese richtlijn die de belastingdiensten van EU-lidstaten meer inzicht moet geven in de verkoopopbrengsten die worden gegenereerd via platformbedrijven. DAC7 leidt tot extra verplichtingen voor digitale platforms, waaronder het inwinnen en verifiëren van persoonlijke en fiscale informatie van iedere verkoper op het digitale platform en het rapporteren van deze informatie aan Europese belastingdiensten. Niet-naleving van de wet kan serieuze gevolgen hebben. Digitale platforms zullen dus tijdig actie moeten nemen om DAC7 te implementeren.

Zoals al is opgemerkt, moet deze regelgeving in heel de EU gaan gelden. Dit betekent dat niet alleen platforms die in EU-lidstaten zijn gevestigd onder deze nieuwe regelgeving vallen, maar ook platforms die buiten de EU gevestigd zijn als er EU-verkopers actief zijn op dat platform. Ook zullen naar verwachting verschillende niet-EU-landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Canada en Australië, zich in de komende jaren aansluiten bij dit initiatief.

Wat is de reikwijdte van DAC7?

DAC7 introduceert gestandaardiseerde rapportageverplichtingen voor exploitanten van digitale platforms. De nieuwe verplichtingen gaan gelden voor exploitanten van digitale platforms die verkopers en aanbieders van diensten in contact brengen met andere gebruikers van het platform om één van de volgende activiteiten te verrichten:

- de verhuur van onroerende zaken;
- het verrichten van persoonlijke diensten;
- de verkoop van (fysieke) goederen; en
- de verhuur van vervoermiddelen.

Het begrip ‘persoonlijke diensten’ heeft een ruime toepassing en omvat een breed scala aan diensten, te denken valt aan transport- en bezorgdiensten, bijles, schoonmaak-, tuinier-, kluswerkzaamheden of administratieve, juridische of boekhoudkundige taken, op voorwaarde dat deze worden uitgevoerd op een specifiek verzoek van een gebruiker (‘koper van de dienst’). Dit specifieke verzoek van een gebruiker kan een-op-een plaatsvinden, maar kan ook onpersoonlijker van aard zijn. Van belang is dat de persoonlijke dienst tot op zekere hoogte is aangepast of aan te passen is aan de wensen van de koper van de dienst.

Activiteiten anders dan die hierboven genoemd, zoals de verkoop van software, vallen niet in het bereik van DAC7. Ook webwinkels en platforms die alleen hun eigen producten verkopen of diensten van eigen personeel aanbieden, vallen niet onder de reikwijdte van DAC7. Platforms die activiteiten in eigen naam aanbieden maar deze laten uitvoeren door achterliggende verkopers, kunnen in bepaalde situaties wel onder de reikwijdte van DAC7 vallen.

Daarentegen vallen digitale platforms die uitsluitend betaaldiensten verrichten, advertenties plaatsen en/of gebruikers doorverwijzen naar een ander platform in principe niet binnen de reikwijdte van DAC7.

Een verder vereiste om onder de reikwijdte van DAC7 te vallen, is dat de relevante activiteit wordt verricht in ruil voor een tegenprestatie en het bedrag van deze tegenprestatie bekend is (of redelijkerwijs bekend kan zijn) bij de exploitant van het platform.

De rapportageverplichting rust zowel op digitale platforms die binnen de EU zijn gevestigd als digitale platforms daarbuiten. In het algemeen kunnen exploitanten van digitale platforms van buiten de EU alleen onder het toepassingsgebied van DAC7 vallen wanneer:

- er sprake is van een binnen de EU gevestigde verkoper of aanbieder van diensten; en/of
- de activiteiten betrekking hebben op de verhuur van binnen de EU gelegen onroerende goederen.

In die gevallen moeten digitale platforms van buiten de EU zich in een van de EU-lidstaten registreren voor rapportage (zie kader).

Wanneer valt een digitaal platform binnen de reikwijdte van DAC7?

- Het platform brengt aanbieders/verkopers in contact met andere gebruikers van het platform.
- De aanbieders/verkopers zijn derden (dat wil zeggen niet het platform zelf of werknemers van het platform).
- Aanbieders/verkopers verrichten een relevante activiteit:
  - de verhuur van onroerende zaken;
  - het verrichten van persoonlijke diensten;
  - de verkoop van (fysieke) goederen; en
  - de verhuur van vervoermiddelen.
- Het platform is op de hoogte of zou redelijkerwijs op de hoogte moeten zijn van omzetten behaald op het platform.
- Het platform is gevestigd in de EU of is gevestigd buiten de EU maar heeft EU-verkopers.
- Het platform valt niet onder DAC7 als het zich alleen richt op de volgende activiteiten:
  - het verwerken van betalingen;
  - het leveren van advertentiediensten;
  - het doorverwijzen van gebruikers op het platform.

Nieuwe verplichtingen leiden tot lastenverzwaringen voor digitale platforms

De belangrijkste vereisten waaraan digitale platforms onder DAC7 zullen moeten voldoen zijn:

- het doorlopend verzamelen en verifiëren van informatie over verkopers, inclusief het controleren van relevante wijzigingen in omstandigheden;
- het jaarlijks rapporteren aan de Belastingdienst (en de verkopers) over de verkopers en de op het digitale platform gegenereerde opbrengsten.

Verzamelen en verifiëren van informatie van verkopers

Digitale platforms die binnen de reikwijdte van DAC7 vallen en verkopers die zich na 1 januari 2023 registreren op het platform, moeten bepaalde persoons- en fiscale informatie verzamelen en verifiëren. De te verzamelen informatie betreft onder andere voor- en achternaam of bedrijfsnaam, adres, fiscale nummers (TIN) en het btw-nummer, alsmede de KvK-registratie (of vergelijkbare registratie) van de verkoper/aanbieder. De informatie moet uiterlijk op 31 december 2023 verzameld en geverifieerd zijn. Voor verkopers die al vóór 1 januari 2023 geregistreerd waren op het platform, geldt dat uiterlijk op 31 december 2024 aan de verzamelings- en verificatievereisten voldaan moet zijn.

De verzamelde informatie moet worden geverifieerd met de inlichtingen en documenten waarover het platform in de eigen registers beschikt. Een digitaal platform hoeft dus geen extern onderzoek te verrichten naar de juistheid en betrouwbaarheid van de verstrekte informatie. Wel moet de betrouwbaarheid van verkregen fiscale nummers geverifieerd worden in de EU VIES-database (voor btw-nummers) en eventueel andere 'elektronische interfaces' die gratis beschikbaar worden gesteld door een EU-lidstaat of de Europese Unie.

Als een verkoper niet meewerkt en de vereiste gegevens niet verstrekt na twee aanmaningen volgend op het initiële verzoek en als de gestelde termijn van 60 dagen is verstreken, is het platform gehouden het account van de verkoper te sluiten en te verhinderen dat die verkoper zich opnieuw op het platform registreert, of de betaling van de tegenprestatie aan te houden zolang de verkoper de vereiste inlichtingen niet heeft verstrekt.

Jaarlijkse rapportage

Digitale platforms zijn uiterlijk op 31 januari 2024 voor het eerst rapportageplichtig over het kalenderjaar 2023. Naast de hiervoor genoemde persoons- en fiscale informatie omvat de te rapporteren informatie ook de per verkoper behaalde opbrengsten. Dit omvat de aan de verkoper betaalde of gecrediteerde bedragen (per kwartaal), ingehouden commissies en het aantal relevante activiteiten en, bij verhuur van een onroerende zaak, het adres en kadastrummer van de onroerende zaak (indien van toepassing).

Daarnaast moeten digitale platforms de gerapporteerde informatie delen met de verkopers op het platform. De verkopers kunnen deze informatie gebruiken bij het opstellen en indienen van hun eigen belastingaangifte.

DAC7 verhoogt de compliancewerkzaamheden (en de daarmee gepaard gaande kosten) van digitale platforms – denk aan het identificeren van de precieze impact van DAC7, de implementatie van nieuwe processen en het (her)inrichten van de governance, het (bestaande) complianceframework en de digitale infrastructuur van het platform. Het tijdig en correct implementeren van de nieuwe wetgeving kan veel digitale platforms voor een uitdaging stellen.

Handhaving van DAC7

Wanneer de verplichtingen onder DAC7 niet worden nagekomen en er sprake is van 'opzet' of 'grove schuld', kan een bestuurlijke boete van maximaal de zesde categorie worden opgelegd (momenteel 900.000 euro). Naast een bestuurlijke boete bestaat er ook de mogelijkheid om tot strafrechtelijke vervolging over te gaan. De hoogte van de op te leggen boete is afhankelijk van alle feiten en omstandigheden, waarbij er sprake kan zijn van zowel verzwarende als verlichtende omstandigheden. Deze sancties gelden overigens alleen voor digitale platforms en kunnen niet worden opgelegd aan de verkopers die actief zijn op het platform.

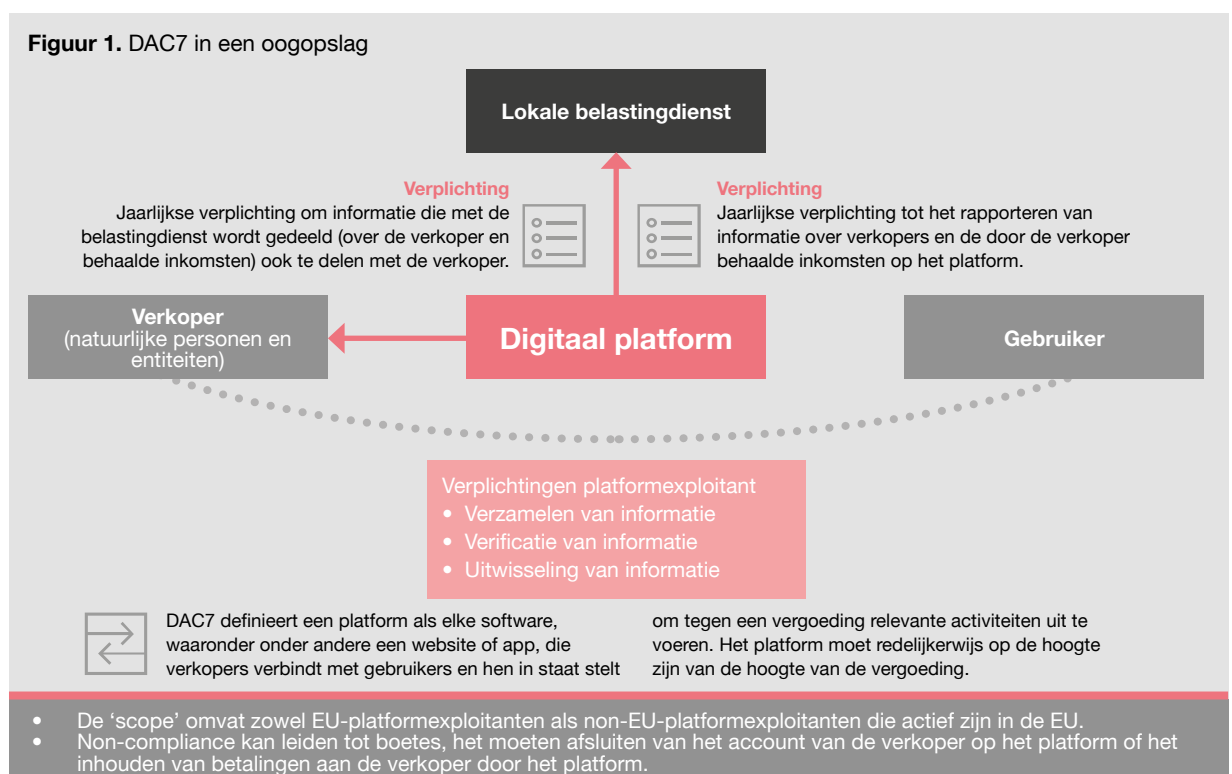
Naast eventuele boetes is van belang dat de gedeelde informatie van invloed kan zijn op de belastingpositie van de klanten van het platform (de verkopers). Onjuiste of onvolledige informatievoorziening vanuit de digitale platforms kan dan nadelige invloed hebben op de 'client experience' (zie figuur 1).

Belang voor de accountancypraktijk

DAC7 kan directe en concrete gevolgen hebben voor de Nederlandse accountancypraktijk. Zoals net is opgemerkt, kan niet-naleving van DAC7 resulteren in substantiële boetes. In het uiterste geval kan een platform bij niet-naleving zijn 'license to operate' in de Europese Unie verliezen. Het is daarom voor platforms van belang vast te stellen of zij vanaf 1 januari 2023 compliant zijn met deze nieuwe wet- en regelgeving.

Conclusie

Met het DAC7-wetsvoorstel worden nieuwe rapportageverplichtingen geïntroduceerd voor digitale platforms die verkopers en kopers bij elkaar brengen. Platforms die onder de DAC7-verplichtingen vallen, zijn in 2024 voor het eerst rapportageplichtig over het kalenderjaar 2023. Ook moeten digitale platforms al vanaf 1 januari 2023 een proces hebben geïmplementeerd om verkopers te identificeren en relevante informatie te verzamelen en verifiëren. Dit vereist in veel gevallen significante aanpassingen in de huidige (onboarding) processen en systemen van digitale platforms. Platforms die de regelgeving niet (tijdig) implementeren, riskeren aanzienlijke boetebedragen. In het uiterste geval verliezen ze zelfs hun 'license to operate'.

ESG in juridische due diligence en M&A

Marieke de Wal - M&A Legal - Tax & Legal

Tanja Reuver - P&O Legal - Tax & Legal

Justine Sliwinski - M&A Legal - Tax & Legal

ESG (Environmental, Social and Governance) speelt een belangrijke rol bij fusies en overnames. ESG-onderwerpen hebben daarom ook hun weg gevonden in de juridische due diligence en zijn terug te zien in de beschermingsmechanismen in de transactiedocumentatie.

Steeds meer vraag naar juridische ESG-due diligence en aandacht voor ESG in transactiedocumentatie

De afgelopen jaren is de wereld door meerdere crises wakker geschud. Er is behoefte aan duurzame (economische) systemen om de risico's en/of gevolgen van klimaatverandering te beperken, een rechtvaardiger samenleving op te bouwen en nieuwe pandemieën te voorkomen. Wereldwijd passen bedrijven zich al aan door steeds meer prioriteit te geven aan ESG-kwesties en ESG centraal te stellen in hun strategie. ESG is een erkend risico én een drijvende kracht voor waardecreatie geworden.

De verwachting is dat ESG-onderwerpen steeds meer invloed zullen hebben op de wijze waarop ondernemingen en investeerders potentiële targets en zakenpartners selecteren. In de 'Global Private Equity Responsible Investment Survey 2021' van PwC geeft circa 65% van de private-equitybedrijven aan een beleid voor verantwoord investeren of ESG-beleid te hebben en ook te beschikken over de instrumenten om dat beleid uit te voeren. Nog meer bedrijven (circa 72%) geven aan dat ze in de pre-acquisitiefase hun targets altijd screenen op risico's en kansen met betrekking tot ESG. Zoals hierna zal blijken, variëren de overwegingen hiervoor van compliance met wet- en regelgeving tot beeldvorming en reputatie.

De toenemende invloed van ESG gaat aan dealmakers niet onopgemerkt voorbij. De due diligence-fase van een deal biedt potentiële investeerders of overnemende bedrijven de gelegenheid om mogelijke targets aan een gedetailleerde ESG-beoordeling te onderwerpen. In het door advocatenkantoor CMS jaarlijks uitgevoerde onderzoek 'European M&A Outlook' geven negen van de tien respondenten (93%) aan dat zij actief gebruikmaken van de gelegenheid door in hun due diligence-proces een ESG-analyse op te nemen. Dit geldt ook voor de juridische due diligence, waarbij naast de 'traditionele' juridische aspecten ook juridische ESG-onderwerpen

Samenvatting

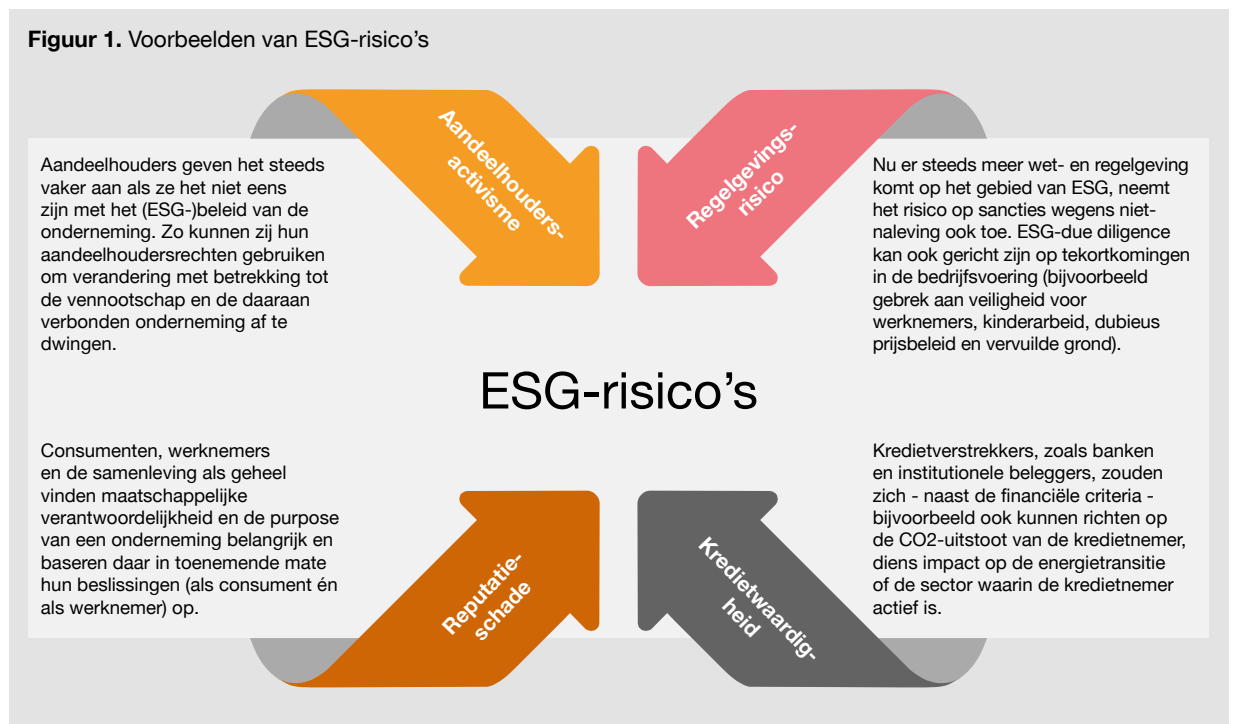
Een partij die een acquisitie overweegt, beoordeelt normaal gesproken (onder andere) de belangrijkste juridische risico's van een doelvennootschap ofwel de 'target'. Steeds vaker komt daarbij het verzoek om ook in de juridische due diligence rekening te houden met ESG-aspecten. ESG-due diligence is geen nieuw fenomeen. Al jaren beoordelen experts op het gebied van ESG-due diligence hoe targets presteren op ESG-gebied. Idealiter worden de bevindingen op dit gebied ook meegenomen bij het opstellen en uitonderhandelen van de transactiedocumentatie, bijvoorbeeld in de vorm van specifieke ESG-garanties.

worden behandeld. Bovendien vinden ESG-kwesties die tijdens de (breder) ESG-due diligence aan het licht zijn gekomen ook hun weg naar de transactiedocumentatie.

ESG en de bijbehorende (potentiële) waarden en risico's

Niet alleen waardecreatie en het vergroten van groeikansen zijn aanjagers van de toegenomen aandacht voor ESG, ook de betrokkenheid van stakeholders, 'corporate values' en reputatierisico's spelen een belangrijke rol.

Inzicht in ESG-risico's is daarom niet meer zozeer een 'nice to have' alswel een 'need to have'. Zogenoemde ESG-risico's kunnen worden omschreven als risico's die een onderneming met betrekking tot haar langetermijnwaarde kan lopen als zij de belangrijkste ESG-factoren in haar activiteiten niet vaststelt en aanpakt. Het vaststellen en beheersen van ESG-risico's kan leiden tot lagere kosten, meer waarde (voor aandeelhouders) en betere operationele prestaties. ESG-risico's kunnen zich in verschillende vormen voordoen, zoals aandeelhoudersactivisme, schending van wet- en regelgeving, reputatieschade en kredietwaardigheid.

ESG in de juridische due diligence

Een partij die een acquisitie overweegt, zal doorgaans de belangrijkste ESG-risico's en -kansen van een potentiële target beoordelen.

In de (breder) ESG-due diligence wordt de naleving van nationale en internationale wet- en regelgeving getoetst. Daarnaast worden de niet-gecodeerde ESG-gerelateerde normen en verwachtingen van stakeholders geanalyseerd en wordt de status quo van een target op ESG-gebied bekeken.

Het 'Environmental' deel van de due diligence omvat de beoordeling van het interne beleid met betrekking tot en het management van verschillende milieuaspecten (bijvoorbeeld energie, CO2-emissie, waterverbruik en

afval), waarbij een overzicht wordt gegeven van de ecologische impact van het bedrijfsmodel, alsook het beleid om de gevolgen van die impact te beperken.

De 'Social' due diligence bekijkt het beleid ten aanzien van sociale aspecten, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, gezondheid en veiligheid, diversiteit en gelijke kansen. Het 'Governance'-onderzoek omvat een analyse van de risicobeheersystemen, het bestaan van gedragscodes (bijvoorbeeld inzake antiomkoping en anticorruptie) en de transparantie van het bestuur van de target.

De juridische aspecten hiervan zullen terugkomen in een juridisch due diligence-onderzoek op het vlak van ESG. Het meenemen van ESG-factoren in de juridische due

diligence is essentieel om vast te stellen welke juridische ESG-risico's het succes van de overname of investering kunnen beïnvloeden, die risico's in kaart te brengen en ze zo mogelijk al te beperken.

Welke ESG-onderwerpen zijn dan typisch voor de juridische ESG-due diligence? Waar kijkt men naar? Welke documenten vraagt men op bij een target voor het eventuele desk research? En hoe vormt men zich een mening over de aanwezige, of ontbrekende, informatie en documentatie?

ESG-aspecten van een juridisch due diligence-onderzoek

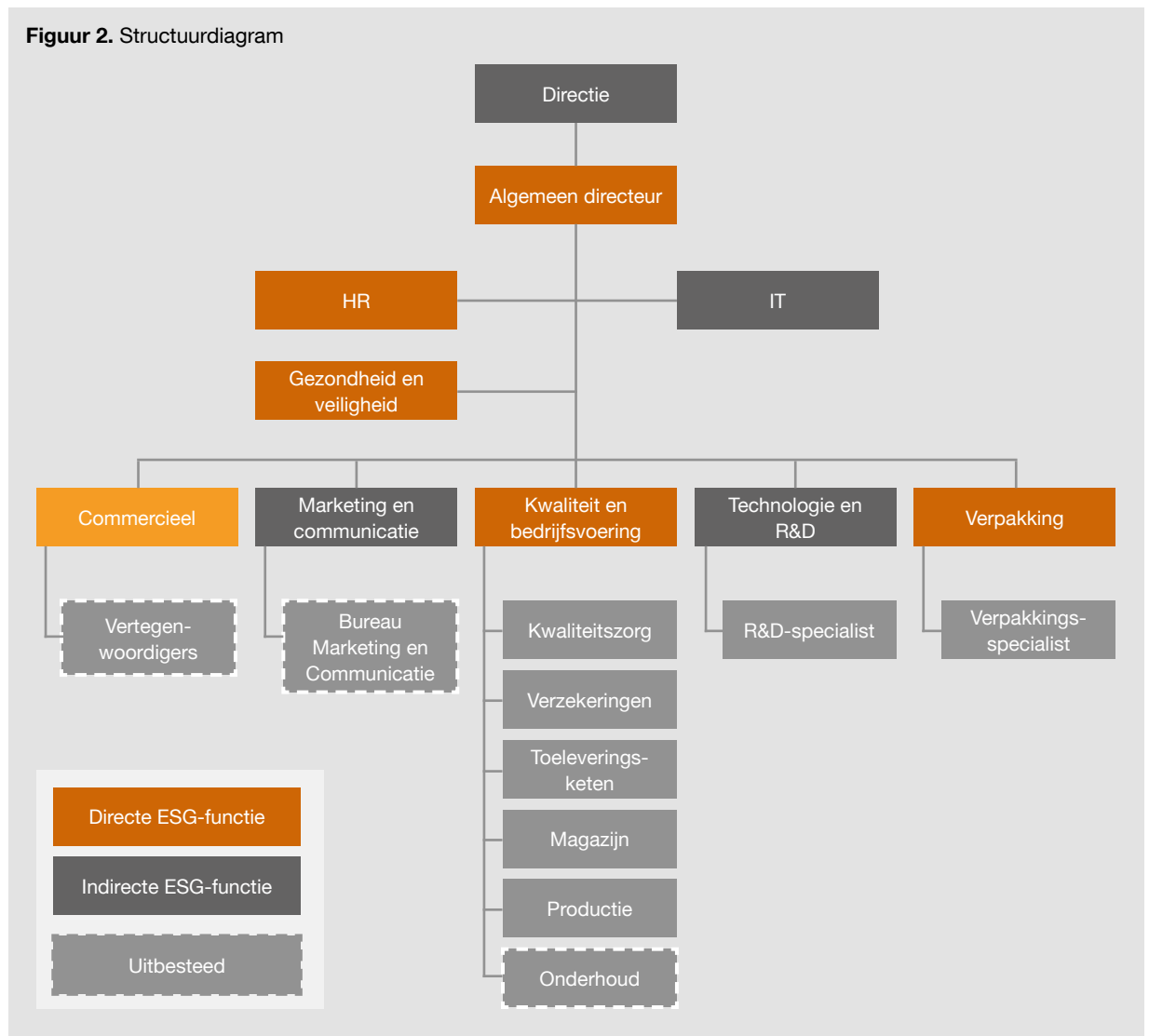
De 'standaard' set aan juridische onderwerpen die in een due diligence onderzocht worden, heeft vaak al raakvlakken met ESG, bijvoorbeeld beleid op het gebied van gezondheid en veiligheid (via trainingen en een personeelshandboek), antiomkoping en anticorruptie, en gegevensbescherming. Hieronder volgen enkele

voorbeelden van elementen die aan de orde zouden kunnen komen in een juridisch ESG-due diligence-onderzoek (een en ander in afstemming met het zeer ervaren (10+ jaar) ESG due diligence-team van PwC).

Algemeen/governance

- De interne ESG-governancestructuur en (operationele) middelen specifiek voor toezicht op en toetsing van het ESG-beleid, en de bestuurdersaansprakelijkheid met betrekking tot ESG.
  - Door de organisatiestructuur van de target te definiëren met het oog op het strategisch beheer van ESG-aspecten, krijgt een potentiële koper inzicht in de ESG-prestaties. In het structuurdiagram in figuur 2 heeft de target geen specifieke ESG-functie in de vorm van een (top) managementfunctie of beslissingsruimte met een specifieke strategische ESG-verantwoordelijkheid; in het bedrijf zijn verschillende functies (in)direct gekoppeld aan ESG-thema's.

Figuur 2. Structuurdiagram

Financieel

- Naleving van wetgeving inzake financieel toezicht, zoals de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), de Taxonomy Regulation of de Non-Financial Reporting Directive (NFRD).

Overeenkomsten en regelingen inzake materiaal (kopers en leveranciers)

- Het verrichten van due diligence door de target met betrekking tot zijn leveranciers en afnemers, en voortdurende monitoring daarvan, bijvoorbeeld via ESG-clausules in leveranciersovereenkomsten.
  - Op 23 februari 2022 heeft de Europese Commissie haar voorstel voor een Directive on Corporate Sustainability Due Diligence (CSDD) bekendgemaakt. Deze richtlijn is bedoeld om negatieve effecten op mensenrechten en milieu in waardeketens tegen te gaan. De voorgestelde richtlijn bevat specifieke due diligence-verplichtingen voor ondernemingen op het gebied van mensenrechten en milieu. De richtlijn geeft een richtsnoer voor het beleid en de toezichtsystemen waarover een bedrijf moet beschikken om deze due diligence naar behoren uit te voeren. Indirect vertaalt zich dit ook in een due diligence door een potentiële koper, waarbij de beoordeling van overeenkomsten en regelingen met leveranciers en afnemers deel van de juridische ESG-due diligence-scope zal uitmaken. Hierbij moet worden nagegaan of en in welke mate een target zijn (toekomstige) due diligence-verantwoordelijkheid in de waardeketen nakomt via ESG-clausules in (model) contracten.

Vastgoed

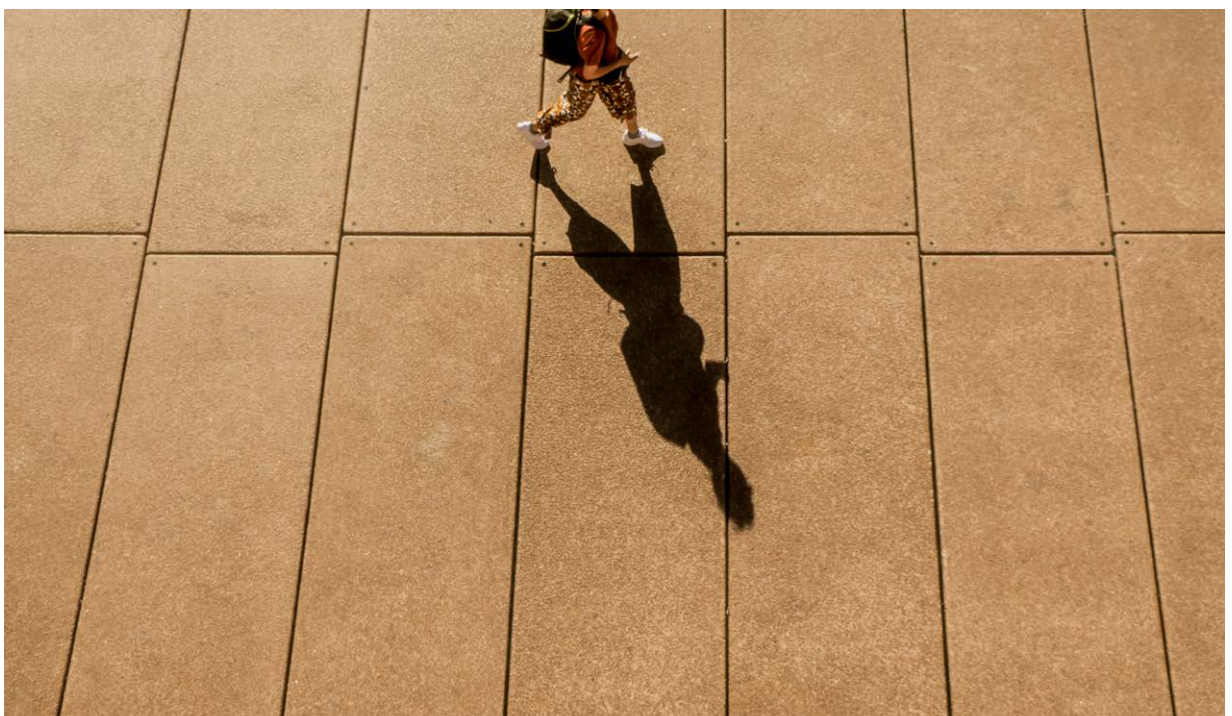
- Naleving van de vanaf 1 januari 2023 geldende 'Energie label C-verplichting' voor kantoorruimten.
- 'Green lease clauses' in huurovereenkomsten waarbij de target partij is.

Personeel

- Het sociale klimaat en de arbeidsverhoudingen van de target (bijvoorbeeld met de ondernemingsraad, vakbonden) en consultatieverplichtingen in verband met de voorgenomen transactie.
- Toepasselijkheid van eventuele verplichte collectieve arbeidsovereenkomsten en/of sociale plannen.
- Beleid van het (top)management met betrekking tot diversiteit en inclusie, discriminatie en gelijkheid.
- Beleid en procedures met betrekking tot gezondheid en veiligheid.

Privacy en gegevensbescherming

- De governancestructuur binnen de target inzake privacy en gegevensbescherming, inclusief de taken en verantwoordelijkheden.
- Het beleid inzake privacy en gegevensbescherming, de procedures voor hoe om te gaan met incidenten en de procedures in verband met de verwerking van persoonsgegevens van klanten en werknemers.

Het verzamelen en verwerken van informatie

Zodra de reikwijdte van het juridische due diligence-onderzoek is vastgesteld, is het gebruikelijk dat met het management van de target een information request list (IRL) wordt gedeeld. De (juridische) ESG-gerelateerde vragen zullen onderdeel zijn van deze IRL. De volwassenheid en prestaties van de target op ESG-gebied, het type en de omvang van zijn activiteiten kunnen invloed hebben op de wijze waarop de juridische ESG-due diligence wordt uitgevoerd. Heeft de target een vergevorderd ESG-kader en -beleid, en worden er regelmatig interne en externe rapporten opgesteld, dan vindt de juridische due diligence plaats via een desk research en een gesprek met gespecialiseerde ESG-medewerkers. Als bij de target een dergelijk kader (nog) niet aanwezig is, zal het onderzoek vooral gebaseerd moeten worden op gesprekken met de directie.

De geconstateerde 'red flags' worden beschreven in het due diligence-rapport. Op basis van een due diligence-rapport bepaalt de potentiële koper, onder andere, of hij de overname door wil zetten. Indien dat het geval is, zullen de bevindingen uit het due diligence-onderzoek input vormen voor onderhandelingen over de koopprijs, maar ook over de transactiedocumentatie. Zo bevat het due diligence-rapport naast een beschrijving van de red flags ook aanbevelingen voor de transactiedocumentatie. Op dit laatste aspect wordt hieronder nader ingegaan.

Het verwerken van de informatie in de transactiedocumentatie

De inzichten die uit een (juridisch) ESG-due diligence-onderzoek naar voren komen, kunnen gevolgen hebben voor het verdere verloop van de transactie. Zo kunnen zij van invloed zijn op de waardering van de target of de structuur van de deal. Hierna wordt gekeken wat de invloed kan zijn op het opstellen en uitonderhandelen van de transactiedocumentatie. Een koper kan daarbij denken aan een aantal specifieke beschermingsmechanismen in de transactiedocumentatie, zoals garanties.

ESG-garanties

Bepaalde ESG-aspecten houden direct verband met de naleving van wet- en regelgeving en zullen doorgaans worden gedekt door een uitgebreide set garanties. Het gaat dan bijvoorbeeld om garanties in verband met de naleving van milieu- of anticorruptiewetgeving of rapportagereregelingen (zoals over loonverschillen tussen mannen en vrouwen of moderne slavernij). Dit biedt al een behoorlijke bescherming aan de kant van de koper, maar afhankelijk van de target en de sector waarin die actief is, kunnen ook andere ESG-risico's door middel van specifieke garanties worden afgedekt. Zo zouden arbeidsrechtelijke garanties kunnen worden aangevuld met een garantie ten aanzien van de naleving van bepaalde erkende arbeidsrechtelijke normen, bijvoorbeeld voor gelijke beloning en gezondheids- of veiligheidskwesaties. Garanties in het kader van

milieuwetgeving zouden kunnen worden aangevuld met garanties met betrekking tot bijvoorbeeld afvalvermindering en recycling. Naleving van de privacywetgeving maakt doorgaans al deel uit van de standaard set garanties. Als onderdeel van de garanties inzake overeenkomsten aangegaan door de target zou de koper de garantie kunnen eisen dat de target voldoet aan wettelijke due diligence-verplichtingen op het gebied van mensenrechten en milieu in de waardeketen (denk aan de verplichtingen die zijn vastgelegd in de UN Guiding Principles on Business and Human Rights en in de toekomst de CSDD).

Beperking van milieugaranties

Voor de zogenaamde milieugaranties kan de verjaringstermijn (de termijn waarbinnen een koper een vordering wegens schending van een garantie kan indienen) van belang zijn voor een koper. De effecten van milieuschade kunnen soms lange tijd verborgen blijven. Aangezien vaak een groot deel van de garanties in een 'share purchase agreement' (SPA) maar voor een beperkte periode van kracht zullen zijn, zou het voor een koper het gunstigst zijn als de meest essentiële milieugaranties als fundamentele garanties worden beschouwd. In tegenstelling tot de zakelijke garanties, zouden deze fundamentele garanties voor onbepaalde tijd van kracht blijven of (ten minste) voor een langere periode dan de zakelijke garanties.

Reikwijdte van een ESG-garantie

Het opnemen van een ruime ESG-garantie wordt vaak als te kopersvriendelijk beschouwd. Onder bepaalde omstandigheden kan een koper zich niet beroepen op een door de verkoper gegeven garantie, omdat hij op basis van de due diligence had kunnen weten dat de garantie onjuist was. Deze regel zal over het algemeen alleen gelden voor niet-specifieke garanties, zoals een zeer algemene of 'catch-all'-garantie, bijvoorbeeld over de 'naleving van alle ESG-gerelateerde wet- en regelgeving'.

ESG-vrijwaringen

Voor ESG-risico's die tijdens het due diligence-onderzoek zijn geïdentificeerd en waarvan bekend is dat het risico zich gaat verwezenlijken, zal de koper een vrijwaring in de SPA willen opnemen waarin wordt bepaald dat in geval van verwezenlijking van het risico, de kosten voor rekening van de verkoper komen. Anders dan garanties, is de vrijwaring niet beperkt in tijd en geeft deze voor de koper dus meer zekerheid.

Opschortende voorwaarde

Een laatste contractuele bepaling die hier besproken wordt, is de opschortende voorwaarde ofwel de 'condition precedent'. Door het opnemen van een opschortende voorwaarde in een SPA zal de overdracht pas plaatsvinden wanneer aan de betreffende voorwaarde is voldaan. Een voorbeeld hiervan in ESG-context kan zijn dat uit het due diligence-onderzoek is gebleken dat

een bepaalde, voor de target essentiële, milieuvergunning is aangevraagd, maar nog niet is toegewezen. De opschortende voorwaarde in een SPA kan dan toewijzing van de betreffende milieuvergunning zijn.

W&I-verzekering

Wanneer gebruik wordt gemaakt van een 'warranty and indemnity' (W&I) verzekering, kan het moeilijk zijn om te bepalen hoe claims voor bepaalde ESG-schendingen zullen worden berekend. Daarom verdient het aanbeveling de gegeven garanties vooraf met de verzekeraar te bespreken, om latere complicaties bij schadeclaims te voorkomen. Dit geldt vooral voor claims met betrekking tot reputatieschade en de algemene duurzaamheid van de onderneming.

Vanuit juridisch perspectief is het dus vooral interessant om te bezien hoe de ESG-kwesties uit het due diligence-rapport hun weg vinden in de transactiedocumentatie. Het is belangrijk om een juridische M&A-specialist te raadplegen. Deze weet hoe de bevindingen van een ESG-due diligence kunnen worden opgenomen in de transactiedocumentatie en wat de aandachtspunten zijn bij het afsluiten van een W&I-verzekering.

Conclusie

De potentiële waarde en risico's in verband met de ESG-prestaties van een onderneming worden algemeen erkend. Vanuit verschillende invalshoeken, denk aan aandeelhoudersactivisme, regelgeving, reputatie en kredietverstrekkers, wordt steeds meer druk uitgeoefend om ESG-kwesties proactief aan te pakken. Hoewel ESG-due diligence geen nieuw fenomeen is, vinden ESG-kwesties nu ook hun plaats in het juridische due diligence-proces.

In een juridische due diligence wordt de beoordeling van ESG-gerelateerde aspecten toegevoegd aan de meer traditionele juridische aspecten. Op deze manier worden ESG-risico's die een direct juridisch aanknopingspunt hebben in kaart gebracht. De reikwijdte van de (juridische) due diligence is altijd toegesneden op een specifiek target, de betreffende activiteiten en de bedrijfstak. De juridische ESG-onderwerpen die kunnen worden onderzocht zijn bijvoorbeeld evaluatie van de interne structuur van ESG-governance en evaluatie van green lease clauses in huurovereenkomsten. Afhankelijk van de ESG-prestaties van een target wordt informatie voor de (juridische) ESG-due diligence verzameld aan de hand van een gesprek met het management, een documentenonderzoek of een combinatie daarvan.

Een koper die de bij de (juridische) ESG-due diligence vastgestelde risico's wil beperken, kan dat doen door in de transactiedocumentatie specifieke beschermingsmechanismen op te nemen. Zaken die gewoonlijk onder de garanties vallen, kunnen worden uitgebreid met (juridische) ESG-garanties. Daarbij moet aandacht worden besteed aan de verjaringstermijn en de reikwijdte van de garanties, en ook aan de wens om de transactie onder een W&I-verzekering te laten vallen. Daarnaast kan een koper er uiteraard ook op aansturen dat geïdentificeerde ESG-kwesties voor overdracht moeten worden opgelost door middel van het opnemen van opschortende voorwaarden.

Het opnemen van juridische ESG-aspecten in de due diligence en het opnemen van bevindingen uit het ESG-due diligence in de transactiedocumentatie wordt steeds belangrijker en gangbaarder. Voor vragen over dit onderwerp kunt u contact opnemen met de M&A-specialisten van PwC Legal op het gebied van fusies en overnames.

De accountant van de toekomst

Trang Tran – Digital Assurance, Assurance
Rico Temmink – Digital Assurance, Assurance

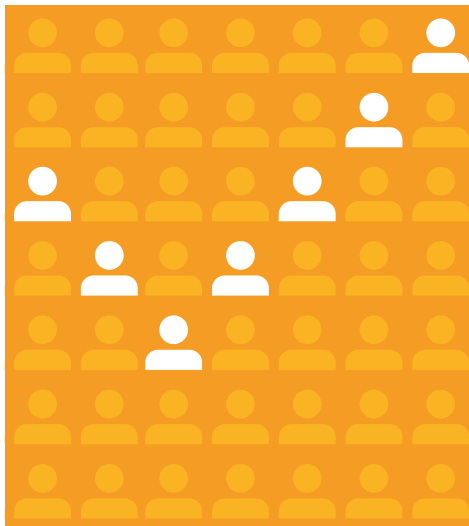
Technologische ontwikkelingen veroorzaken grote veranderingen in het accountantsberoep. Hoe ziet de controle er in de toekomst uit, en maakt technologie accountants straks overbodig?

De controle van de toekomst

Toen het accountantsberoep een feit werd op 1 januari 1895, werd de boekhouding gedreven door een papieren administratie. Primaire registraties vonden handmatig plaats door bonnetjes over te schrijven en later over te tikken in een grootboek. Tegenwoordig worden vrijwel alle administraties bijgehouden in een digitaal financieel systeem of ERP. Hoewel boekingen vaak nog wel te herleiden zijn naar een papieren bron zoals een factuur of een pakbon, is ook dit proces in verandering. Organisaties versturen steeds vaker digitale facturen of scannen papieren facturen. Betalingen vinden vrijwel alleen giraal plaats en organisaties werken steeds minder met

papieren bankafschriften. In plaats daarvan houden ze de bankverwerkingen online bij.

Waar het accountantsberoep naartoe gaat, is een controle waarbij data automatisch worden opgehaald. Denk hierbij aan het automatisch uploaden van de financiële administratie van de klant, maar ook aan het geautomatiseerd verwerken van facturen en contracten door middel van optische tekenherkenningstechnieken. Maar het gaat verder dan dat, want de accountant haalt niet alleen de data van de klant op een geautomatiseerde manier binnen, maar ook externe databronnen zoals bankdata, fiscale data en publieke data. Bij PwC wordt dit de Next Generation Audit genoemd, waarbij samen met de klant gebouwd wordt aan oplossingen die continu de beheersingsmaatregelen van de klant monitoren (continuous monitoring) en die het mogelijk maken om de financiële posities realtime te controleren (continuus auditing). Dit betekent dat de accountant in de toekomst veel sneller een controleverklaring kan afgeven, misschien zelfs realtime.

Samenvatting

Diverse onderzoeken wijzen uit dat het accountantsberoep hard wordt geraakt door technologische ontwikkelingen en dat automatisering een groot deel van het werk van accountants overbodig maakt. Daarentegen biedt technologie ook kansen voor accountants en zal door de sterke mate van automatisering en het gebruik van grote en rijke datasets een hoger comfortniveau behaald kunnen worden. Dit is niet alleen van toegevoegde waarde voor de klant, maar verhoogt ook het vertrouwen in de financiële systemen. Vandaar dat PwC investeert in de Next Generation Audit om zo de controle met behulp van technologie en verschillende technieken naar een hoger niveau te brengen. Welke technieken dat zijn, wordt in dit artikel uitgelegd.

Figuur 1. De accountantscontrole door de tijd heen

Vroeger	Nu	Toekomst
Papieren boekhouding	ERP-systemen met exports in Excel	Realtime interne data
Papieren documenten	Digitale documenten	Realtime externe data
Papieren steekproef	Digitale steekproef	Geautomatiseerd integraal testen
Auditopinie na jaareinde	Auditopinie na jaareinde	Realtimeaudits
		

Van een analogoos controledossier naar een digitale toolkit

Door de algehele digitalisering van kantoorprocessen zijn er tegenwoordig veel data beschikbaar. Dit levert nieuwe kansen op voor de accountant. In figuur 2 worden enkele van deze oplossingen toegelicht.

Figuur 2. De mogelijkheden van digitale oplossingen

Digitale oplossing	Doelstelling
Automated auditing	Valideren van transacties door vastgestelde rekenregels
Controls monitoring	Beheersing van configuraties, transacties en gebeurtenissen door het monitoren van de workflow
Process mining	Visualiseren van de stroom van transacties door de tijd heen
Data-analyse	Visualiseren en aggregeren van transacties voor nadere detailanalyses, zoals periodiciteit, frequentie en verbandscontroles
Anomaliedetectie	Data-analysetechnieken met het specifieke doel om bijzonderheden te identificeren door statistische isolatiemethodes en verwachtingen zoals Benford's law
Benchmarking	Vergelijken van bedrijven onderling om bijzonderheden te identificeren

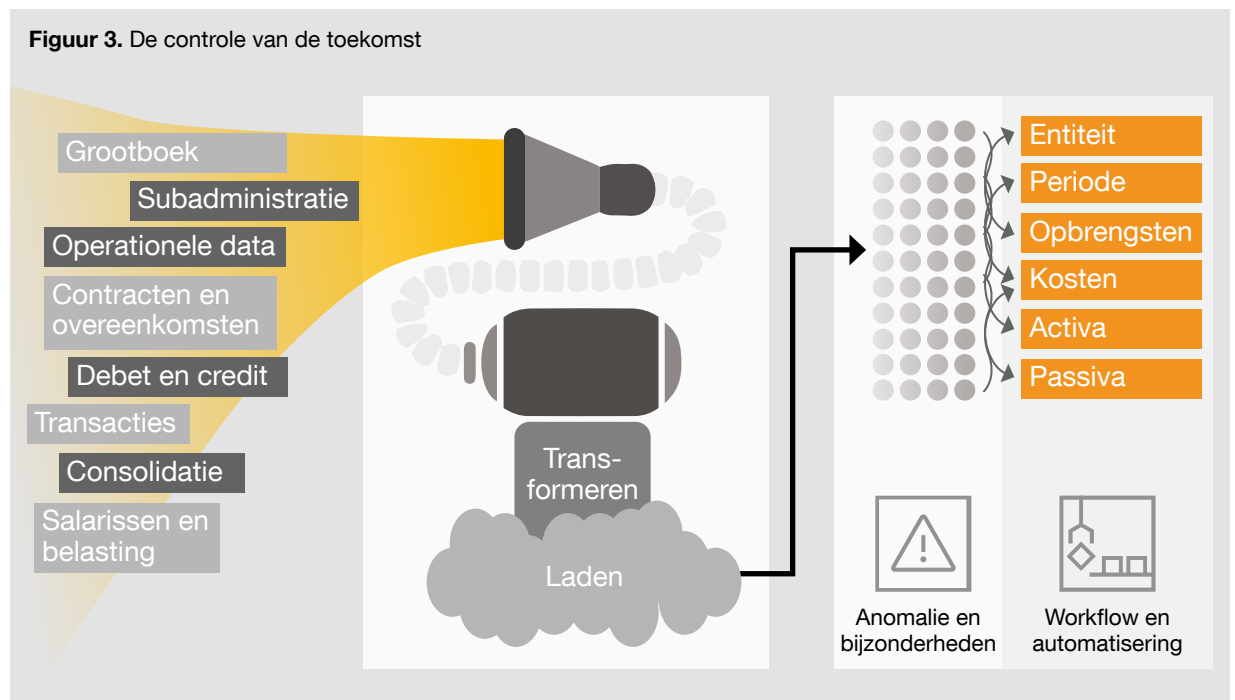

Zo kunnen accountants de interne beheersing testen door middel van process mining en controls monitoring, en gegevensgerichte werkzaamheden doen door middel van data-analyse en geautomatiseerde controlewerkzaamheden. Op het moment dat de accountant realtime data binnenkrijgt, zou hij ook realtime zekerheid kunnen afgeven. Dit betekent dat klanten en stakeholders veel sneller een managementletter en opinie kunnen krijgen, wat het vertrouwen in de financiële systemen verhoogt. Bevindingen kunnen sneller worden opgevolgd, wat weer bijdraagt aan een hogere controlekwaliteit. Ook maakt de inzet van data het mogelijk om meer te kunnen doen tegen fraude met behulp van anomaliedetectie. Deze oplossingen zijn gebaseerd op interne en externe data.

Om de beoogde zekerheid te verschaffen, is de accountant primair bezig om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om de beweringen van het management te onderbouwen. In de praktijk betekent dit dat de accountant retrospectief de keten van documentatie volgt om vast te stellen dat de interne beheersing heeft gewerkt als verwacht en dat de

informatie juist en volledig is verantwoord in de financiële verantwoording. Deze exercitie vindt grotendeels handmatig plaats en is gebaseerd op steekproeven. Door de juiste inzet van automatisering is de accountant straks niet meer gebonden aan tijd en bestaat de mogelijkheid tot integraal testen. Dit verhoogt het comfortniveau naar bijna 100% en draagt bij aan de kwaliteit van de controle en de financiële verantwoording van klanten. Als al het repetitieve werk geautomatiseerd is, kan de accountant zijn aandacht nog meer richten op oordeelsvorming, fraude, continuïteit, schattingen en niet-financiële informatie. Dit zijn juist de onderwerpen waar het maatschappelijk verkeer meer informatie over verlangt.

Als er continu data binnenkomen, is de accountant straks ook in staat om te benchmarken met geanonimiseerde data. Benchmarking levert zowel de klant als de accountant veel voordeel op. Zo kan de accountant met behulp van benchmarking abnormaliteiten identificeren en bijdragen aan het verbeteren van processen en prestaties. Ook kunnen benchmarkingtechnieken worden gebruikt om (op basis van externe data) continuïteitsrisico's van een bedrijf te identificeren.

PwC bouwt aan de toekomst met de Next Generation Audit

PwC bouwt aan de toekomst door nieuwe technologische opties in de controle te integreren. Het belangrijkste voordeel hiervan is dat de inzet van technologie de kwaliteit van de accountantscontroles kan verhogen. Hieronder worden alle voordelen toegelicht en de reden waarom PwC hierin investeert.

Continuous monitoring en realtimeaudits

PwC maakt al vijf jaar op beperkte schaal gebruik van continuous monitoring van generieke IT-controles. Deze digitale oplossing maakt het mogelijk om bij de klant tools te implementeren die op dagelijkse basis bijzonderheden constateren en deze rapporteren aan de klant en de accountant. Op die manier komen we niet pas na jaareinde met de bevindingen op basis van een statistische steekproef, maar kunnen we bijzonderheden direct detecteren en bespreken met de klant. De volgende stap zou realtimeauditing zijn. PwC is nu bezig met een pilot en verdere ontwikkeling van een tool die de controle van salarissen realtime kan uitvoeren. Deze tool ontsluit data uit verschillende bronsystemen en sluit die geautomatiseerd op transactieniveau met elkaar aan. Nu gebeurt dit nog handmatig en alleen op basis van een selectie na jaareinde. Straks kan de controle realtime bij de klant gedraaid worden en kan de accountant ook realtime zekerheid afgeven.

Hoger zekerheidsniveau door 'full population testing'

Automatisering maakt het mogelijk om de gehele populatie te testen in plaats van alleen een steekproef uit te voeren. Dit betekent dat de accountant in hetzelfde tijdsbestek meer ziet en integraal alle bijzonderheden kan opvolgen ('exception handling'). De accountant weet hiermee zeker hoeveel bijzonderheden er op de hele populatie zijn, wat bijdraagt aan een verhoging van de kwaliteit en het zekerheidsniveau van de controle.

Meer aandacht voor onderwerpen met een hogere mate van professionele oordeelsvorming

Automatisering maakt het mogelijk om tijd te besparen op repetitieve werkzaamheden waarvoor geen oordeelsvorming nodig is. Dit betekent dat de accountant meer tijd over heeft voor onderwerpen waar hij voor is opgeleid en waarbij zijn professionele oordeelsvorming noodzakelijk is, namelijk onderwerpen zoals fraude, continuïteit en schattingen.

Laat de data voor zich spreken

Accountants zijn doorgaans erg goed in het inschatten van risico's en worden daarin getraind. Dit in combinatie met realtimedata helpt de accountant om nog betere inschattingen te maken. Op basis van data herkent de accountant patronen en afwijkingen waarmee hij nieuwe risico's kan identificeren. Met actuele data kan de accountant nog beter anticiperen op mogelijke risico's en een inschatting maken van de tijd die nodig is om het risico af te dekken. Risico-inschattingen op basis van actuele data in combinatie met kennis van de klant zorgen ervoor dat de accountant nog relevantere en diepgaandere vragen kan stellen om zo tot de kern te komen.

Kwaliteitsverhoging door 'audit evidence triangulation'

Door verschillende databronnen (intern en extern) met elkaar te combineren, wordt de mate van zekerheid verhoogd. Vooral als het externe data betreft, resulteert dit in een zeer sterke kwaliteitsverhoging van de controle.

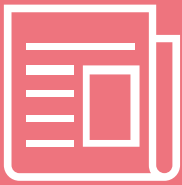
Augmented judgement

Zijn accountants straks nog wel nodig? Absoluut. Tooling en automatisering helpen de accountant bij zijn werkzaamheden en professionele oordeelsvorming, maar zijn ervaring en deskundigheid zullen niet vervangen kunnen worden. De inzet van data-analyse en tooling in combinatie met de professionele oordeelsvorming van de accountant levert een nog betere oordeelsvorming op (ook wel 'augmented judgement' genoemd), en zal de accountant in de toekomst juist extra relevant maken. En aan de andere kant zal de inzet van data-analyse en tooling extra zekerheid opleveren voor de klant. Die hoeft namelijk niet meer te vertrouwen op de ervaring en deskundigheid van de accountant alleen, maar weet dat dat het professionele oordeel ook gebaseerd is op technologie.

Conclusie

Digitalisering neemt accountants veel werk uit handen, maar het betekent niet dat zij straks niet meer nodig zijn. Door toepassing van data en digitale oplossingen kunnen ze juist meer betekenen voor hun klanten en de samenleving. Traditioneel is de accountant opgeleid om vanuit financiële expertise en kennis van de klant snel patronen te kunnen herkennen en mogelijke afwijkingen van een materiële fout of fraude te detecteren. Met de juiste inzet van data, tools en technieken heeft de accountant meer tijd om aandacht te besteden aan onderwerpen waar professionele oordeelsvorming voor nodig is, zoals fraude, continuïteit, schattingen en niet-financiële informatie. Vooral als dit in de toekomst realtime gebeurt, kan de accountant nog meer waarde toevoegen in de controleketen van financiële systemen.

PwC-publicaties

Op www.pwc.nl/nl/actueel-en-publicaties.html zijn alle PwC-publicaties verzameld, gerubriceerd naar diensten, thema's en marktsectoren. Hier een greep uit de publicaties.

Onze adviezen voor de grootste uitdagingen van Nederland

Met een ambitieuze agenda en een fors investeringsbudget ging het nieuwe kabinet aan de slag met grote maatschappelijke uitdagingen op het gebied van bijvoorbeeld energietransitie, onderwijs, woningbouw en veiligheid. In de Voorjaarsnota 2022 is het kernwoord 'investeringen' vervangen door 'budgettaire grenzen'. Blijvende en nieuwe ontwikkelingen, zoals de oorlog in Oekraïne en het vervolg van de Covid-19-pandemie in Azië, zorgen nog steeds voor economische onzekerheid. Onze experts delen hun visie over wat er nodig is bij het aanpakken van de grootste uitdagingen voor Nederland.

Hopes & Fears 2022

Werknemers die schaarse of speciale vaardigheden hebben, voelen dat ze een sterke positie hebben op de arbeidsmarkt. Een aanzienlijk deel van hen zegt het komende jaar salarisverhoging of promotie te vragen, of op zoek te gaan naar een nieuwe baan. Dit is een van de uitkomsten van PwC's Hopes & Fears 2022, een onderzoek naar de ervaringen en de verwachtingen van werknemers over hun werk. Het onderzoek - onder ruim 52.000 werknemers uit 44 landen, waarvan 1.043 in Nederland - biedt werkgevers aanknopingspunten voor hun HR- en wervingsbeleid.

PwC introduceert: groene cijfers

Tegenwoordig is niets meer eenvoudig en de uitdagingen waar we voor staan, zijn complex. Dat vraagt van ons allemaal dat we verder kijken dan vandaag om duurzame resultaten te leveren die waarde blijven creëren. Voor onszelf, voor onze mensen, onze stakeholders en de maatschappij waarin we samen leven en werken.

Resultaat gaat daarom allang niet meer alleen over zwarte of rode cijfers. Stakeholders zijn meer en meer geïnteresseerd in de maatschappelijke waarde van een onderneming. Daarom introduceert PwC groene cijfers. Een rapportage waarin uw maatschappelijke waarde wordt vastgelegd. Denk dan aan resultaten op het gebied van duurzaamheid en sociale waarden. Samen maken we het mogelijk.

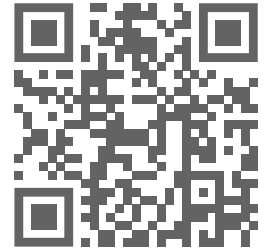

Vier tips voor het meten van impact op SDG's

Steeds meer organisaties maken beleid rondom ESG-onderwerpen ('environmental, social & governance'). De Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties zijn daarvoor een bruikbaar hulpmiddel, want ze omvatten doelen om de belangrijkste ESG-problemen van deze tijd op te lossen. Wie ESG-ambities vertaalt in strategie, beleid en processen wil weten of dat ergens toe leidt. Hoe kunnen bedrijven de impact van activiteiten gericht op het behalen van de SDG's inzichtelijk maken? Die vraag houdt ook PwC bezig, zowel voor de eigen organisatie als in de dienstverlening aan klanten. PwC-experts Renate de Lange en Jacques de Swart geven uitleg en tips.

Eerder verschenen

Op zoek naar een eerder verschenen artikel?

Hieronder vindt u een overzicht van de artikelen van de laatste vier uitgaven van Spotlight.

Op <https://www.pwc.nl/nl/spotlight.html> vindt u de laatste jaargangen. Uiteraard kunt u ook contact met ons opnemen.

Spotlight 2022 Uitgave 1

Woord vooraf – **Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst** – *Edwin van Wijngaarden*
Column – **Bedrijven kunnen nu werken aan herstel van vertrouwen** – *Jan Willem Velthuisen*
Interview – **In gesprek met stakeholder Jan Willem Verschoor**
Verslaggeving – **Continuïteit in tijden van onzekerheid** – *Inge Oudhuis en Wiert Smid*
Accountancy – **Rapporteren over continuïteit** – *Wiert Smid en Jorg de Kort*
Accountancy – **Een volledig gefinancierd businessplan: de voorwaarde voor continuïteit** – *Niels van Zetten, Jorg de Kort en Wiert Smid*
Accountancy – **Accountant en continuïteit; uitdagend** – *Harm Jan Kruisman*
Belastingen – **Bijzonder uitstel van betaling loopt binnenkort af; tijd voor actie** – *Frans Cremers, Peter Wolterman en Pjotr Anthoni*
Belastingen – **Versterking maatregelen ter voorkoming van dividendstripping** – *Michel van Dun*

Spotlight 2021 Uitgave 4

Woord vooraf – **Fraude in de spotlight** – *Sander Kranenburg*
Interview – **In gesprek met stakeholder Hans van der Vlist** – *Hugo van den Ende en Jan-Kees Janse*
Verslaggeving – **Accountants worden transparanter over de aanpak van frauderisico's** – *Micha Soentpiet en Kim Weppelman*
Accountancy – **Frauderisicoanalyse; geen overbodige luxe** – *Micha Soentpiet en Kim Weppelman*
Governance en toezicht – **Bestuurdersaansprakelijkheid bij fraude** – *Wouter Amersfoort en Mark Joosse*
Recht – **Fraude en cryptovaluta** – *Trang Tran en Nico Salemans*
ESG-ontwikkelingen – **Krijg grip op greenwashing in de waardeketen** – *Thomas Maessen en Micha Soentpiet*
Digital – **Fraudebestrijding met behulp van data-analyse** – *Alisa Kurasova, Kim Weppelman en Rian Mes*
Belastingen – **Prinsjesdag 2021: vennootschapbelastingstrends** – *Maarten de Wilde en Merel Mookhoek*

Spotlight 2021 Uitgave 3

Woord vooraf – **Ga het gesprek aan over kwaliteit** – *Agnes Koops-Aukes*
Column – **Recyclen is goed, maar repareren is beter** – *Jan Willem Velthuisen*
Interview – **In gesprek met Stef van Weeghel en Edwin Visser** – *Hugo van den Ende en Maarten de Wilde*
Verslaggeving – **Inzicht in kwaliteit door audit quality indicators** – *Twan van Drunen en Wendy Groot*
Governance en toezicht – **Commissaris in een crisisperiode** – *Claudine Maeijer, Daniëlle Struijs en Justine Sliwinski*
Recht – **De hybride overheid** – *Wouter Amersfoort*
Belastingen – **Internationaal fiscaal stelsel na 100 jaar toe aan verandering** – *Josien Rond, Laura den Ridder, Pieter Ruige en Tjeerd van den Berg*
ESG-ontwikkelingen – **Onderschat de Corporate Sustainability Reporting Directive niet - start met het strategisch perspectief** – *Marcus Looijenga en Evelien Spitteler*

Spotlight 2021 Uitgave 2

Woord vooraf – **Inclusiviteit leidt tot betere discussies, beslissingen en resultaten** – *Raneesh Jagbandhan*
Column – **De arbeidsmarkt ontdooit. Er is werk aan de winkel** – *Jan Willem Velthuisen*
Interview – **In gesprek met stakeholder Jannet Vaessen** – *Jacobina Brinkman en Hugo van den Ende*
Verslaggeving – **Het toenemende belang van niet-financiële informatie (deel 2)** – *Hugo van den Ende en Evelien Spitteler*
Verslaggeving – **Aandachtspunten bij de verwerking van supply chain finance in de jaarrekening** – *Geert Wognum en Nina van der Rei den*
Governance en toezicht – **De rol van de raad van commissarissen in een familiebedrijf** – *Niels Govers*
Recht – **Het faillissementsrecht op de schop: het wetsvoorstel overgang van onderneming in faillissement (Woof)** – *Tanja Reuver*
Belastingen – **Reflecties op een fundamentele hervorming van het Nederlandse belastingstelsel** – *Edwin Visser en Mitra Tydeman*

Colofon

Spotlight is het vaktechnisch bulletin van PricewaterhouseCoopers Accountants. Dit bulletin mag ter beschikking worden gesteld aan klanten en derden, evenwel met inachtneming van het volgende. Bij het redigeren van de teksten wordt de uiterste zorgvuldigheid betracht. De behandeling van de onderwerpen is evenwel niet altijd uitputtend, terwijl tevens na verloop van tijd informatie verouderd of niet meer (volledig) juist kan zijn. De mening van de auteur(s) is niet noodzakelijkerwijs de mening van PwC. Wij aanvaarden daarom geen verantwoordelijkheid voor hetgeen eventueel wordt ondernomen op basis van de inhoud van deze publicatie. Waar in de tekst naar een niet-specifiek persoon verwezen wordt (bijvoorbeeld 'de accountant') wordt de m/v-vorm bedoeld; lees 'hij/zij'. Alle rechten voorbehouden.

Hoofdredacteur

I.G.C. Oudhuis RA

Redactie

mr. W. Amersfoort
drs. M.J. Brouwer RA
J. Dul MSc
drs. J.I. de Groot RA
J. IJspeert RA
J. Janssen MSc
drs. A. van der Linden RA
N.A. van der Reijden CA BA Hons
prof. mr. dr. M.F. de Wilde

Eindredactie

mr. M.E. Smit
E.E. van der Wolf BA

Bureauredactie

K. Kalpoe

Secretariaat

D. van der Klis

Vormgeving

ECO Digital Publishing

Fotografie

PwC

Productie

AraneaGrafimedia

Nadere informatie

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot Assurance National Office of de personen die in de bijdragen genoemd zijn. Wanneer u een artikel of passage uit Spotlight wilt overnemen is bronvermelding verplicht en verzoeken wij u een exemplaar van uw publicatie te zenden aan het redactieadres.

Redactieadres

PricewaterhouseCoopers Accountants
Assurance National Office
Postbus 90357
1006 BJ Amsterdam
Telefoon: 088 792 5253
Fax: 088 792 9632

Abonnementenservice

Gelieve wijzigingen, inclusief adreslabel, te sturen naar:
PricewaterhouseCoopers Accountants
Assurance National Office
Postbus 90357
1006 BJ Amsterdam

Spotlight Jaargang 29 - 2022 uitgave 2

Deze publicatie is uitsluitend opgesteld als algemene leidraad voor relevante kwesties en dient niet te worden geïnterpreteerd als professioneel advies. U dient niet te handelen op basis van de in deze publicatie vervatte informatie zonder nader professioneel advies te hebben ingewonnen. Er wordt geen enkele expliciete of impliciete verklaring verstrekt of garantie geboden ten aanzien van de juistheid of volledigheid van de in deze publicatie vervatte informatie, en voor zover toegestaan krachtens de wet, aanvaarden de bij deze publicatie betrokken PwC firms, medewerkers en vertegenwoordigers geen enkele aansprakelijkheid, voor de gevolgen van enige handeling dan wel omissie door hetzij uzelf hetzij enige andere persoon op basis van de in deze publicatie vervatte informatie of voor enig besluit waaraan die informatie ten grondslag ligt.

PwC verwijst naar de Nederlandse firma en kan soms naar het PwC-netwerk verwijzen. Elke aangesloten firma is een afzonderlijke juridische entiteit. Kijk op www.pwc.com/structure voor meer informatie.

www.pwc.nl

© 2022 PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289). Alle rechten voorbehouden. PwC verwijst naar de Nederlandse firma en kan soms naar het PwC-netwerk verwijzen. Elke aangesloten firma is een afzonderlijke juridische entiteit. Kijk op www.pwc.com/structure voor meer informatie.